

Megkülönböztetendők a közönséges Seidlitz-poroktól, a hírneves nagy-igmándi keserű kút vizéből nyert természetes forrás-sóból készült.

Schmidthauer & Magyar
ÁSVÁNY-SEIDLITZ (PEZSGŐ)-PORAI
1 adag ára 10 kr. 1 doboz 12 adag 1 f. o. é.

Kitünő hatásuk étvágy s emésztéshány felfuvás, gyomorhurut, malaos székrekedés, sárgaság, máj és lépaganat, elkövérédek, aranyér és vérbőség-nél. A természetes ásvány-vizek s azok terményei tudva-levőleg a legegészségesebb gyógyszerek, mert a természet nem szoktatja a folytonos használatra, hanem a rendszeres és egészségi állapotot hozza létre, ezen jeles tulajdonságuk s ártalmatlanságuknál fogva sokkal felette állnak az ösmertelen összetételű, nagyobb részt áloe tartalmú drasztikus labdacsoznak. Ezen készítményben, mely hazánk egyik nevezetes gyógyforrásának összes hatékony részeit tartalmazza, szerencsésen van igazságtalossá a jutányosság, kényelmes használat, s az ivásnál fejlődő szénsav által fokozott hatás, miért is a sokkal költségesebb ásvány-víz gyógymódot előnyösen helyettesíti. Postai megrendelést utánvétellel, vagy dobozoként 1 frt 20 kr. előleges beküldése mellett, bérmentve s ajánlva azonnal megküld a n-igmándi kút kezelőse Komáromban. Kapható Budapesten **Török József** gyógyszer, király-utca 12. s az ország majd minden gyógytárában. 2648

KWIZDA KÖZSVÉNY-FOLYADÉKJA
évek óta kipróbált, jeles szer
közsvény, csúsz és idegbántalmak ellen.

Jelesnek bizonyul ficzomodások, az izmok és idegek feszültsége, véraláfutások, zúzódások, a bőr érzéketlensége, továbbá helyi görcsök (lábikragörccs), idegfájás, s kötelek után szárazított daganatok ellen; főként erősítő szer nagyobb fáradságok, gyaloglások, stb. előtt és után, valamint előhaladott aggkorban beállott gyöngeségeknél.

Valódi minőségben a következő cégeknek: **Budapest:** nagyban **Török József** gyógyszerésznél, Kochmeister Frigyes utódi, Neruda Nándor, Pillich Ferencz, Strobenz testvérek, Thallmayer és Seitznél, Detsinyi F., Steden J.-nél. — Kicsinyben: Altwirth J. gyógyszerésznél, valamint a leg-több gyógyszerárban.

Fő letét: KWIZDA FERENCZ JANOS
kerületi gyógyszer. és cs. k. udv. szállítónál Kornenburgban.
Egy üveggel 1 frt o. é.

Ezen kívül a koronaországok majd minden gyógyszerárban vannak letétek, melyek a vidéki lapok által időnként köz tudomásra hozotnak. **Szíves megfigyelésül.** E készítmény vételénél kérjük a t. közönséget, mindig Kwizda közsvény-folyadékát kérni és arra figyelni, hogy ép úgy minden üveg, valamint a carton is a főnebbi védjegyvel van-e ellátva. 2696

Radein fürdő
savanyúvíz-forrás
legértelmesebb ásvány-ásvány-savanyúvíz. Garand kísérletel bebizonyították, hogy a savanyúvíz a legjobb ásványvíz. Radein fürdő a legjobb ásványvíz. Radein fürdő a legjobb ásványvíz. Radein fürdő a legjobb ásványvíz.

Chapoteaut
PEPTON-BOR
A rejtély betegeket és üdülőket táplálni anélkül, hogy azok gyomrát megterhelnének ezen nagybecsű tápszer által tökéletesen meg van oldva. Ez boros-poharankint, tíz gramm tökéletesen megemészthető, azonosul s minden megemészthetlen részekből ment, pepsinben oldott marhahús tartalmaz. — Erősítő hatással bír mindenféle gyomor-, máj- és bélbántalmaknál emésztési zavaroknál, rossz szájíz, vérszegénység és erőtlenségeknél, melyek daganatok, rákbajok, vérhas, láz és cukros-ömlés által idéztettek elő; azonfelül mindazon esetekben, hol szükségesnek mutatkozik a betegek vagy sorvadásban szenvedők táplálása, s azok elgyengült erejének valamely erősítő szer által való istápolása, mit a huskivonatoknál, a koncentrált húslevesnél vagy a nyers húslevesnél kereszünk. A Chapoteaut-féle bor egyike a legjobb tápszernek öreg emberek és a gyermekeknek, és növeli a szoptatás dajkákat tápképességét. — Ára 2 frt 50 kr.
Baktár: Paris, 8. rue Vivienne. — Budapest Török József gyógyszerésznél, király-utca 12. 2641

Brünni kelméket
elegans
tavaszi öltözetre,
3.20 métert, azaz 4 bécsi rőföt
kifevő szelvényekben
4 frt 80 kr.-ért igen finom,
7 frt 10 kr.-ért legfinomabb,
10 frt 50 kr.-ért legeslegfin.
valódi gyapjuszövetből
szállít az összeg postaután-
vétele mellett a hiteles és szil-
lárdnak ismert
Siegel-Imhof
Tuchfabriks-Niederlage
BRÜNNEN.
Nyilatkozat: A főnebbi
cég, háló szilárdágánát a ve-
vők részéről nagy bizalomnak
örvend. Ezt bizonyítja, hogy a
Siegel-Imhof cég mint a nél-
küli megrendeléseknél is ke-
vés pénzért valóban a legjobb
árut szállítja.
De miután szédelő cégek
Brünni árak köpenye alatt
garázdalkodnak, a főnebbi
cég ennek ellenében kíván-
na mintákat is küld,
ígyen és bérmentve.

**Francia folyé-
kony hajfestő-szer**
(Chro-
matique
Parisien),
melytel minden haját tetszés
szerint 10 perc alatt állandóan
megfestheti fekete, barna v.
szőke. Tulajdonságai: a szín
Állandó s a természetes szin-
től meg nem különböztethető,
az alkalmazás egyszerű. Ára
2 frt. A készületek (csészék,
kefék stb.) 60 kr. — Főraktár:
Budapest, Török József, gyógy-
szerláda, király-utca 12. szám

Magyar Háziaszony
háztartási, gazdasági és szep-
irdalmi hetilap, a magyar
háziaszonyok országos egy-
letének hivatalos közlönye.
Előfizetési árak:
Egész évre..... 6 frt — kr.
Fél évre..... 3 frt — kr.
Negyedévre..... 1 frt 50 kr.
A «Magyar Háziaszony»
hetilapból mutatványszámok-
kat bérmentesen küld a ki-
adóhivatal mindazoknak, a
kik eziránt hozzá — legzelel-
szerűben levelezőlappal —
fordulnak.

A Magyar Háziaszony
kiadóhivatala
Budapest, nagy korona-
utca 19. sz.
E szaklapnak egyik ház-
tartásból sem szabadna hiá-
nyozni, mindan atomatásai
mellett több száz forintot le-
het a háztartásban megtakarí-
títani.

Legjobb minőségű prágai, kassai,
westfáliai sodar, debreczeni kol-
bász és kolozsvári szalonna kapható
GÉCZY FERENCZ
baromfi-, vad- és esemegekereskedőnél.
Főüzlet: Duna-utca 10. szám
fiók: Andrassy (sugar) ut 12.

IGÉRVÉNYEK
bécsei sorsjegyekre.
Főnyeremény 200,000 frt.
Huzás már április 1-én!
Csak 2 1/2 frt és 50 kr. bélyeg.

földhitel-sorsjegyekre.
Főnyeremény 50,000 forint.
Huzás már április 15-én!
Csak 1 frt és 50 kr. bélyeg.

KINCSEM-SORSJEGYEK à 1 frt.
11 db csak 10 frt. — Főnyeremény 50,000 frt. — Huzás április 24-én.
Mind a 3 darab együtt csak 5 frt, bélyeggel együtt.

LŐRY J. banküzlete, Budapest, hatvani utca 17.
A „Magyar Mercur“ pénzügyi folyóirat kiadóhivatala.

Vérszegénység, ideggyengeség, sápkór, gyomorbagok ellen,
nehéz betegségből, gyermekágyból üdülőknak s fejlődő gyenge gyermekeknek
OSSIAN HENRY
a párisi orvosi akadémia tagja és a párisi egyetem tanára,
CHINA-VAS-BORA
(Vin de quinquina ferrugineux).
Fehérfolyás, vízkór, görvoly, aszkór, korai kimerültség, magtalanság,
rendellenes hőszám, vérfolyás, fejfájás stb. ellen a legbizt. gyógyszer.
Egy palaczk ára használati utasítással 2 frt 50 kr.
Ezeu szer bámulatos hatása gombaként szaporítá az utazatókat, miért is a nagy
közönség saját érdekében felkértek, hogy csakis **Ossian Henry-féle china-vas-
bort** vásároljon. — Kapható **Török József** gyógyszer. Budapest, király-utca 12.

Valamennyi külföldi szerek fölött előnybe helyezendők a tudományos alaptelek szerint és több éveken át bel- és külföldön nyert tapasztalatok nyomán növény-kivonatokból összeállított
KÁRPÁTI EGÉSZSÉGI LABDACSOK,
melyek eldugulás, nyálkásodás, étvágyhiány, gyomorbag, felfuadások, szédülés, fejfájás, váltóláz, aranyér, bőrkütségek, közsvény, vízbetegség és sárgaság ellen a legjobb eredménnyel használtattak. 1 doboz ára 21 kr.; 1 tegeros 6 dobozzal 1 frt 8 kr.
Ugyanezek valódi minőségben a következő raktárnokoknál kaphatók:
Budapest: Pataky Károly gyógyszerésznél, az új épülettel szemben, a Széchenyi téren. **Pozsonyban:** Pisztory Bódog gyógyszerésznél. **Debreczenben:** Mihákvits István gyógyszerésznél. **Keckskeménen:** Molnár János gyógyszerésznél. **Szegeden:** Kovács Albert gyógyszer. **Temesvárt:** Tároczay István gyógyszer.
2595
Igen tisztelt gyógyszerész ur!
Kérek az ön labdacsaiból, melyek évek óta házamban kedvelt házszert képeznek, két tegerost. Körtvelyes, 1885 május 27-én
Varga János, intéző.

A MOHAI ÁGNES FORRÁS
hazánk egyik legszénsavdusabb
SAVANYUVIZE
kitünő szolgálatot tesz főleg az emésztési zavaroknál s a gyomornak az idegrendszer bántalmain alapul-
bajában. Altalában e víz mind azon köröknél kiváló
figyelmet érdemel, melyekben a szervei élet támogatás
és az idegrendszer működésének felfokozása kívánatos.
Borral használva kiterjedt kedvezőségek örövend.
Az 1885. évi elszállítás
1,800.000 palaczk
Folyton friss minőség készletben a főraktáron
Budapest, Erzsébet-tér 7. sz. **Édeskuty L.** magyar király-
ugyisint kapható minden gyógyszerárban, fűszerkereskedésben
és vendéglőkben.

12-İK SZÁM. 1886. BUDAPEST, MÁRCZIUS 21. XXXIII. ÉVFOLYAM.

JÁSZAI MARI.

HA MA a tragédia műsáját keressük s magunk elé akarjuk állítani hazánkban, csak Jászai Marira gondolhatunk. Kántorné, az első magyar tragika, rég az árnyak országába tint; a nemzeti színház deszkái, melyekre — erejében volt bár még — fellépni nem akart, soha sem látták őt; ma csak egy név, a melyhez kevesen tudnak valami emlékezetet kötni. Jókainé, a második, közöttünk él még, tiszteletünknek s nem közönséges műfelvezeteink még el nem halványult emlékeinek tárgya és közlünk még sokan vannak, a kik álmaikban látni vélik őt, mint lady Macbethet, a mint vérfagyasztólag mossa kezét a vértől, — Volumniát, a mint hazája ellen siető fiát visszautasítja tiltó mozdulattal s nem engedi anyai keblére omlni, — Gertrud királynét, a mint a vérig sértett nagy ural szembe áll s halála percében is büszke tud maradni. De már az ő színpadi szereplése is a múlté. S nyomaikban, harmadikúl, most csak az a művész áll, és állhat meg, kinek női és színpadi alakját többszörösen hozzuk ma olvasóink elé.

A színművész sorsát, szemben a költőével, sokan festették méla hangulatú színekkel. Petőfi is, Egressy Gáborhoz intezett költeményében, azt mondja: míg a költőnek, ha kora meg nem erti s nem méltányolja is

•Föltámadását fogják ünnepelni Világosabban látó századok —
Egészen más a színész végzete!
Lektöve csügg ő egy rövid bilincsen:
Ez a jelen; — csak erre számolhat,
Mert a jövőhez semmi köze nincsen.
Ha a jelennek biztos fővenyébe
Le nem bocsátá híre horgonyát:
Elmegy nevével az idő hajója,
És menni fog az öröklétlen át!

Igaz. De a színésznek is van kárpótlása. A közvetlen hatás, játéka pillanatában; a meleg érintkezés közte és közönsége közt s ennek lelkesítő kölcsönhatása reá — a mivel viszont a költő nem bír. S aztán a hírnév, mely a benyomásokat megörzi, szájról-szájra adja, az emlékezés erejével még növeli — s nem egyszer nagyobbakat tünteti fel az alakot a jövőben (mikor többé a kritika sem ellenőrizheti), mint volt a valóságban. Ezek az igazságok, részben legalább, Jászai Marira is alkalmazhatók; az ő tehetségét is, ellenállhatatlan belső ösztönén kívül, közönségnek kölcsönhatása fejtette ki, s a hatás, melyet játéka egy-egy megragadó pillanatban tesz nézőjére, észrevehetőleg fokozza magát a közönség elragadtatásával. S bizonyosak lehetünk abban

JÁSZAI MARI AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN: ÉVA MINT MILTIADES NEJE.

Jászai Mari Komárommegye Aszár nevű kis falujában született, szegény szülőktől, kik neki még csak középszerű nevelést sem adhattak s legfőbb kézi munkára taníthatták. De még öt éves sem volt, mikor szülői, könnyebb kenyérkereset végett, Győrré költöztek, s itt anyja meghalván, a szegény kis lány mostoha anyja kezére jutott. Ha eddig korlátolt kilátásai lehettek, most azok még szomorubbakká váltak. Dolgoznia kellett kenyérkéért s lelkében a bele rejtett isteni szikra csak lopva fejlődhetett. De a tehetőségnek, ha külső körülmények nem támogatják is, nem lehet ellentánni, utat kell törnie magának. A kis Mari, mivel otthon nem sok gond volt rá, sokat csatangolt a szomszédoknál s szindarabot játszott a nélkül, hogy valaha színházat látott volna. Ha valahol egy arczképet meglátott, azt kérdezte: él-e, a kit az ábrázol, vagy meghalt? Ha azt mondták, él: táncolt s énekelt a kép előtt, mintha tisztességet akarna tenni az élőknek; de ha a felelet az volt, hogy meghalt: akkor elkezdett szomorúan s nagy pathoszszal szavalni a képhez, azután sirni, jajgatni, ajultan földhöz verni magát, míg a gyermekhallgatók vele sirtak, vagy a nagyok közbeléptek s kiutasították a házból a kis komédiánst.

Később, mikor Győrben több ízben színészek játszottak s ő is belepózkodhatott az előadásra, öntudatára kezdett jutni annak, hogy mi lakik benne, s 11 éves korában elment egyik — ott időző — színigazgatóhoz, hogy ő színész akar lenni. Az elküldte, hogy nőjön még s tanuljon és olvasson.

Ettől kezdve csak úgy nyelte a könyveket, melyekhez hozzá juthatott, a miért sokat kellett szenvednie szülőitől, különösen mostohájától, a ki őt munkára hajszolta s nem tűrhette, hogy olvasással töltse idejét. Azonban a kézimunkában is igen ügyes lévén, 15 éves korában Hubayné, a vidéki színésznők egyik legkedvesebbike, Győrben mulatván férje társaságával, munkájért magához vette s megígérte, hogy magával viszi, ha szülői beleegyeznek. Mostohája — magának is lévén elég gyermeke — nem bánta volna, de apja nem eresztette s csak a színészek eltávósítása után egy héttel szokhatott utánok Székes-Fehérvárra.

Itt lépett föl először 1867-ben, a «Peleskei Notárius»-ban — de csak néma szerepben; s inkább csak kézi munkával, mint művészetével kereshette a kenyerét, sok nélkülözéssel. Majd Budára jött, Bényeihez, a szinkörbe s mikor télire Molnár György — másodszer — megnyitotta a népszínházat, hozzá szegődött, 20 forint havi díjjal, melyből ruházatköze is kellett, úgy hogy kenyérre alig maradt valami s csak a megszokott koplalást kellett folytatnia. Önálló szerephez csak igen ritkán juthatott, a karban és a statiszták közt működött, s ha olykor egy kis szerepet kapott — a mi, kivált a komoly szerepekben, szépen sikerült is — ez csak kinjait szaporította: a magát érző, de érvényesülni nem tudó tehetség prometheusi kinjait!

Ime, így kezdődött a nemzeti színház tragikai művésznőjének színi pályája! Ismeretlenség, alkalomhiány, szegénység, nyomor, majd a vándorlás hanyattatásai: így avatta föl felkentjét a tragikai műza!

Kassai is, a népszínház komikus, Molnárnál volt akkor. Megismerkedtek, egybekeltek — s együtt szerződtek Kolozsvárra.

Változik a színtér és a díszletek; Kassainé, eddig statiszta és kóristáné, egyszerre szerepekhez jut, sokat játszik, de kevés fizetését főlemészti a színpadi ruházat; hirtelen növekszik, de jóléte alig. Megköszölni a művészet és a dícsőség büvitalát, de szomszját nem tudja kielégíteni s a még egyre növekszik s mind gyötrőbbé lesz. Előtte ködlik az eszmény, nem tudja elérni, megvalósítani —

s önbizalmatlanná, kedvetlenné, szerencsétlenné lesz. B. Orcey, a nemzeti színház akkori intendánsa, meghívja Pestre; de Jászai haboz, nem bizik erejében. Orcey maga megy le érte Kolozsvárra — szerződést s felhozza.

Itt, a hol alkalom nyílik tehetsége fejlesztésére, a hol a gyakorlat, a példányok, a kritika mind támogatják: Jászai tehetsége gyorsan fejlődött, bár gyakori betegeskedése, a tragikus szerepkörhöz gyöngye testalkata s mindenek fölött a művészi tanulmány alapjainak maga által is sajnosan érzett hiánya miatt, fejlődése sem oly gyors, sem oly biztos nem lehetett, mint természetadta rendkívüli tehetségénél fogva különben lehetett volna.

S itt kell valamit mondanunk Jászai Mari természet adományairól.

Rendkívüli fogékonyság, élénk képzelődéssel: ez a szellemi adomány, mely részébe jutott. Mert nem is volna megmagyarázható másképp, hogy valaki elhanyagolt gyermekkor s a legkezdetlegesebb kiképezetés után, még a színi pálya kezdetén is egészen magára hagyva, oktatás, tanács-példányok nélkül, alapos tanulmányok hiányában, csak önmagából merítve, egyszerre oly készséggel lépje meg a világot, mint Jászai Mari akkor, midőn Pesten először fellépett. Testi adományai sem kevésbé becsek, bár szintén nem több oldaluak; deli, karesu, hajlékony termet, mely gyöngére hajlik inkább mint erőre, s azért a tragikai katasztrófák megtörtését alkalmasabb ábrázolni, mint a hősiség fenlobogását; élénk, kifejező arcz, mozgékony izmokkal, föl-váltva lángoló s elhamvadó szemekkel, szabályos nemes vonásokkal; s végre rokonszenves hang, melynek nem annyira több erőt, mint kitartóságot kellene még kívánni, mert erővel, ha szükség, a szenvedély felviharszásáig rendelkezik az adott pillanatban.

És mind ez adományokhoz járul még egy, talán a legbecesebb — mert Jászai Marinak, oly kevésbé kedvező körülmények közt, ez szerete meg s vitta ki összes sikereit, — olthatatlan lángoló lelkesedése, mondhatni féktelen szenvedélye művészetét iránt, mely megfelelkezik magáról (mint minden szenvedély, különben szenvedély se volna), az alkotás pillanatában és annak tárgyában él. Birja-e hanggal, testi erővel? nem rogy-e össze a szerep közepén, s ha végig játszotta nem semmisül-e meg ereje egész összegének feláldozásával? arra ő nem gondol, mikor játszik. Csak azt kérdi: mit akart a költő, mit kíván a szerep? s ő azt megadja, ha vére, élete árán is.

Egyes szerepeivel nem szándékozunk itt s ma foglalkozni. Tizenkét éve, hogy a nemzeti színpadon játszik. Nemes alakját, kiváló ösztönszerű plasztikai érzékével, a tragikai alkotások egész sorában ismerjük. A görög tragédiák legnemesebb nőalakját, Antigonét s a velök rokon francia klasszikai drámáit, Phaedrát — ő honosította meg a nemzeti színpadon, bár Phaedrát előbb is játszották. De Shakspeare némely tragédia-hősnői sem találtak még jobb személyesítőre nála; ha lady Macbethben és a Coriolán anyjában nem éri is el a Jókainé pártatlan méltóságát, de sok szerepében több tüzet és szenvedélyt tud lehelni; III. Richárdban az átkozódó királynék jelenetét oly megdöbbentővé tudta tenni, a Cymbeline Imogenját pedig oly eszményi szépségűvé, — ártatlanságában, mely önmagát csalja törbe, — hogy a ki egyszer látta, felejthetlenné fogja mondani. Ujabb alkotásai közül Kleopatrát, a mint Shakspeare gondolta, az érzékiség s rabszolgálatát, kit a borszus istenek egyszer egy igaz szerelem megemésztő szenvedélyével vertek meg: csak ő tudta nekünk megmagyarázni.

Egészen sajátosság alkotás a Madách Évája, az «Ember tragédiája»-ban. Helyezzük e művet bármiképp el a világirodalom könyves polcán,

annyi kétségtelen, hogy ez a legnagyobb skálájú tragédia a világon. Ha a görög tragédia (Aristoteles szabályának némi félreértésével) azt követelte, hogy egy helyen és egy nap alatt történjen, a mihez a francia klasszikusok (Corneille és Racine) túlságos szigorral ragaszkodtak, de a mit Shakspeare persze tetemesen kitágított, azt még egy költő sem próbálta, hogy tragédiája hateraz esztendőt vegyen igénybe s az emberiség egész történelmét felölelje. A középkori mysteriumok, s utánok a többi közt a Goethe «Fauszt»-ja is, égbe, pokolba s földre helyezik egymásután a színtér, mint Shakspeare Rómába, Alexandriába s Actiumhoz, szárazra és tengerre, egy lélekzet alatt; de az idő e végtelen kiterjesztését csak Madách merészelt. Tragédiájában csak három személy van tulajdonképp: Lucifer, a ki alakot cserél ugyan a különböző színekben, de mindig ugyanaz marad: a gonosz szellem; s Ádám és Éva, kikben az emberi történelem s fejlődés megannyi mozzanatai közt az emberi nem két tagja, a férfi és nő, egy jellem alapvonásaival, de megannyi egyéni alakban különbözőleg jelenik meg; mindig Ádám s Éva — és mégis mindig más. S még e kettő közt is a nehezebb, mert változatosabb feladat a nőnek jutott. Jászai igazi művészettel oldotta meg e feladatát. A paradicsombeli Ádám, az egyiptomi rabszolga neje, kit a fáraó magához emel, a Miltiades nemes asszonya, a római örömlány, a Tankréd eszményi hölgye, a Kepler kaczer felesége, a Danton marquisnéje és azonnal rá a rongyos sansculotte nő (e gyors átváltozásban tetőz a Jászai alakító ereje), a londoni polgár leánya, az eszkimó neje s végül ismét az álmából ébredő Éva — annyi alakokon át (pedig nem is említettük valamennyit!) mint egy tragikai vonás huzódik át a «gyöngesség, a te neved asszony!» s mindezt Jászai annyi lélekkel és bensőséggel, annyi plasztikával, erővel és bájjal személyesíti: hogy ha egyebet nem alkotott volna is, ez az egy maradandóvá tenné színi pályája emléket.

Csakhogy ilyen alkotás nem állhat magában, előzmények nélkül: ahhoz hosszú iskola — az élet és a színpad nagy iskolája kívántatik!

—4—

A PEGAZUS JÁROMBAN.

— Schiller. —

Lóvásárra — tán épen Haymarketbe.
Hol lovon kívül sok egyéb portéka
Gazdát cserél, eladni vitte
A műzák lovát egy éhes poeta.

Harsányan fölnyerít a mén,
Ágaskodik, tánczolva mén;
A ki csak látja, bámul és megáll:
Nemes, királyi állat! Óh be kár,
Szép termetét hogy két szárny undokítja!
Bármely postafogat díszére válnék,
Mert vére, fajra ritka,
De légben kocikázni eh, ki vágnék?
S pénzét kidobni senki nem kívánja,
Míg nem egy bérlő, nekiszánva:
A szárny, igaz, mormogja, hasznót nem hajt,
De lekötöm, vagy megnyesem majd,
S jó lesz a ló igára, hámba.
No hát, húsz fonton megveszem;
Órül a család, hogy túladhat rajta,
S felesap hamar: «Itt a kezem!»
S zsákányát Hanzi vígan tova hajtja.

Befogják a szárnyas lovat;
De a szokatlan terhet alig érzi,
Száguldni kezd, a vad vagy szállni készíti.
S a taligát, tüzelve a harag,
Mélység szélére dönti percz alatt.
Jó, jó, gondolja Hanzi, egymagára
Nem bírom a kocsi, okultam, van eszem!
De holnap, útast szállítani, a párn
Elfogatnak jó leszen.
Ez a szilaj csikó két lóval ér fel,
A bokroságról leszokik idővel.

A kezdet jól ment, neki tüzelé
Poroszka társát is, nyilként repül a bárka,
De majd szemét fordítja fellegek felé,
S nem szokva meg, hogy kórmét földbe vágja,
Elhagyja a biztos keréknyomot,
Kitor természetere, az elnyomott;
S átront tuskón-bokron, moocsíron, ugaron,
És megvadul a többi ló is,
Hiába fék s a «hóha hó» is,
Az útasok közt van riadalom,
Míg nem a kocsi szétszakadt,
S egy szikla-élen fennakadt.

Talán bizony az ördögök
Vannak vele! Szól Hanzi böles pófával,
Igy mindhiába küzködök;
De hátha éhség s koplalással
Törném meg e veszett dögöt.
A próba kész, s nem telt belé
Három nap, hát a délceleg, búske állat
Árnyára fogott. Brávo! kiált vidámabb
Pófával Hanzi, most eke elé,
S fogjátok mellé legerősb bikámat!

Úgy lett. A szárnyas ló, mi ferde kép,
Ökörrel együtt húz ekét.
Csak kénytelen meg s végső erejét
Feszíti meg, hogy szálljon, mint szokása,
Mit ér, a szomszéd megdölvén lép,
S az égi mént a földre húzza társát,
S addig halzalkodik, haj, tétova,
Míg a küzdéstől ereje-fogyottan
Az égiek nemes lova
A por közé a földre csak ledobban.

Te átkozott dög! Hanzi dül-fül,
S ütleg, szitok száll, szinte zúdul,
Szántásra sem vagy jó, veled
Egy gaz ugyancsak rászédett.

S míg dühvel rázza ostarát,
Az út felől mosolygva lát
Közélni egy víz cimborát.
Könnyű kezében cizterája peng,
S arany szalaggal kötve által
Hajának szőke selyme lang.
Hová barátom, szólj, e furcsa párral?
Már messziről kiált az a parasztra,
Madár ökörel egy kötélben.
Minő fogat, így egyvív ragasztva!
Akarod-e, úgy próbáképen,
Reám bízni e paripát?
Csak nyiss szemet, majd látsz csodát.

Kifogják a szárnyas lovat,
Mosolygva pattan rá az ifjú vándor,
S a ló a biztos mesterkék alatt
Zaboljába délcegen harap,
S a mint emelkedik, szeme villámokat szór.
Nem az, ki volt előbb, a porba esten,
Királyilag kél föl, egy szellem, isten.
Egyszerre csak fenséges ívsugarba
Feszíti szárnyát s száll az ég felé,
S a míg követhetné a szem sugára,
A kék magas már elnyelé.

VARGHA GYULA.

VISSZAEMLEKEZÉSEIMBŐL.

Aradon.

Irta Degré Alajos.

Arad volt a szabadságharc után az ország legnevezetesebb városa; Aradról beszélt nem csak az ötvenkét megye, de még a külföld is. Itt állt utószor csatarendben a magyar hadsereg zöme, itt adta át babérát a történelemnek, innen tette vezetés útját Világosra.

Miután az orosz sereg Gyulánál a magyart kiszolgáltatta az osztráknak, megfogya s lefegyverezte a honvédeket Aradra kísérték. Itt szentelte meg vérvél a tizenhárom vértanu a haza földjét, s az aradi vár szolgált az elitelt hősök börtönül.

A város telve volt perbefogott s belebezzett honvédtisztekkel. Ezeknek s a fogságban levőknek családjá, hozzátartozói nagyrészt Aradra jöttek, hogy kedveseikkel ha nem is oszthatták meg a szenvedést, legalább enyhítsenek rajtuk azáltal, ha közelben vannak. Arad mondhatni

hemzsegett az ország minden részéből ide kényserített közönségtől. A halálra sebesült ország vérző szive Arad volt.

És az aradiak osztálykülönbség nélkül feladatuknak tekintették enyhíteni e mélyen sujtott honfiak szenvedéseit és ha valaha várost egyöntetű szellem lengett át, úgy Arad ez időben annak világra szóló példáját adta. Gazdag és szegény megosztotta hajlékát és kenyérét az üldözöttekkel. Alig volt ház, melynek vendége vagy lakója ne lett volna egy-egy szerencsétlen. És az az előékenységgel, gyöngéd és szeretetreméltó bánásmóddal, feláldozó barátság, melyet e város lakói tanusítottak, megindító volt. Áldja is emlékeket, a ki csak ott volt, akár fogságban, akár bekebelezve, vagy per alatt. Még ma is, ha őszbeborult honvédek találkoznak, s szóba jön köztük Arad, szeméik könybe lábadnak, s ezek a hála könyvei.

Arad mindnyájának feledhetlen, s emléket valamennyi sírjába viszi. Csodafi Mihály, ki halálra ítélt, s több évre megkegyelmezett várbeli fogoly volt, most olasz tábornok, s Róma parancsnoka, valahányszor ir nekem, onnan a távolból is mindig megemlékszik Aradról s az aradiakról.

Ha minden fogoly, vagy belebezzett kincset vitt volna magával oda, vagy azt ott elköltse, az aradiak bizonyára nem versenyeznék jobban el látni és vendégelni őket, mint tették áldozatkészséggel, s őszinte szeretettel a jelen szomorú viszonyok közt.

Hogy a keserves helyzetben mily enyhítőn hatott ez a végtelen rokonszenven, csak az képes felfogni, ki maga reményvesztett körülmények közt valaha mentő kezek áldását élvezte.

Az október 6-iki megrendítő csapás összezúzta a sziveket. Mindenki elzárkozott fájdalommal; később, ha találkoztak, néma kézzorítással üdvözölték egymást; aztán kisebb csapatokban jártak-keltek, de mindig hallgatagon. Mi viharzott e dült keblekben, mi égette e megviselt csontkokban a velőt? Oh! egy égbekiáltó igazságtalanság!

E gyász sulya alatt csakis elborult, kedélyekkel lehetett találkozni, míg nem a végtel könyörült a nyomasztó helyzetben, s a zord idők közepette egy szép napon az aradi Caraffai valami felrobbanás úgy légbé röpitette, hogy harmadnap a magyart annyira gyűlölt, s a honvédeket sajnárgató lelke az örök bíró elé szállt bakó-műveleteiért számat adandó.

Ez a végtetes esemény az itteni életben forduló mozzanatot képezett; a szívek önsúlytól szabadultak, s mintha penészes börtönbűz után egyszerre üde kerti léggel szivhatnák teli tüdejüket, úgy érezték magokat a haza hívei.

A megérdemelt szenvedésekkel kimúlt emberietlen várparancsnok után jött a tetőtől-talpig lovagias gróf Thun tábornok, ki részvételt, mondhatni barátsággal viseltetett a szerencsétlen foglyok iránt. És angyaljószágú neje, az eszményi delnő, ki bár szépsége s magas miveltésége által is eléggé tűndökölhette, mint nemének valóságos diszta, a szerencsétlenség ügyeit férjének támogatni ismerte legszentebb kötelességének.

Gróf Thun parancsnoksága alatt a foglyok egyszerre oly szabadságot nyertek, a minőt remélni alig bátorokdottak; hozzátartozóik, barátaik tömegesen látogathatták őket, minden előleges bejelentés nélkül; kimehettek a városta s reggeltől estig kedvük szerint ott mulathattak. Ezt látva a helyőrség, szintén szakított eddigi ellenséges magatartásával.

Ez az állapot egynemely megrögzött ellenség-nél szemetszűrt, s ily utón a bécsi magyarfalo kormány gróf Thun nagylelkű eljárásának nesztét véve innen elmozdította. A hír a városta és várostaiban nagy megdöbbenést szült.

Gróf Thun nevével együtt kazamatáról-kazamatára járt a foglyoktól elbucszni.

A foglyok, kik festészettel, faragással s verse-léssel töltötték idejüket, s bámulatos szép dolgokat alkottak, az angyali grófnak egyenkint legbecesebb műveiket emléklül adták, melyeket ő becsben megőrizni ígért. Egy teli nagy láda emléket vitt magával.

Jött aztán várparancsnoknak gróf Castelitz, a megtestesült becsületesség, egyenes lélek, szilárd jellem s nemes szív, de mindez katonai nyereségesebb burkolva.

Mikor beköszöntött a várba, így üdvözle a foglyokat.

«Mi mindnyájan foglyok vagyunk, s önök közt én a legelső, mert fogságom felelősséggel jár. Tűrjék megadással, katonásan.»

Aztán magához hívatta mindazokat, a kik vele ugyanabban az ezredben szolgáltak. Régi bajtárs-kint fogadta őket, s felszólította, hogy bármiben tehet nekik szolgálatot, szóljanak, legyenek iránta bizalommal, s tekintésük benne mindig a régi pajtás.

A várban a parancsnokot megillető szép nagy kertet a foglyok rendelkezésére bocsátotta, hadd szórakozzanak, s ezek mesés édent alkottak belőle. A Thun által engedélyezett szabadságot nemcsak meg nem szorította, de a hol csak lehetett megoldotta.

Ez időtől fogva foglyok, belebezzettek s városi polgárok folytonos érintkezésben voltak, s csaknem együtt éltek.

A váron kívül levő honvédek beolvadtak az aradi társas életbe. Naponkint már reggel összejöttek a nagy téren levő Santi czukrásdjájában, hol nemcsak a boltot, de az előtte levő térséget is elfoglalták. Itt volt mindig sok várbeli s a várostaiban levő honvédek; az aradiak közül számon-szan, mint Karácson Antal nagybirtokos, Salbeck Jakab nagybirtokos, Dániel Antal szintén az; Ormos Péter jelenlegi alispán, Ormos Sándor volt országgyűlési képviselő; és ki tudná mind elsorolni?

A vagyonos volt honvédek, mint Tóth Lóczy, Tornay Imre, Kövér Gusztáv külön-külön rendes páholyt tartottak, mely aztán esténként megtelt volt honvédekkel. A földszinti közönség nagy része is ezen osztályból telt ki.

Beh sokszor megtapsoltuk ott a kis Florát, a mostani nagy Felelőt.

Hát bizony mi már tüntetni is mertünk. Így a «Czigány» dalmiból a bujdosó gróf dalát a leigázott honról oly viharosan tapsoltuk s ismételtettük, hogy a földszinten e miatt Boross volt honvédkapitány s báró Stein vértés főhadnagy közt heves szóváltás támadt, mely sértéssel végződött.

Másnap Boross felszólított, hogy legyen segéde.

Uj-Aradon a vendéglő nagyteremben már ott találtuk ellenfeleinket. Igen udvariasan s minden henczegés nélkül fogadtak. Mi is vittünk kardokat, az ellenfél is. Összemértük.

A mint feleink kezébe adtuk a fegyvert, báró Stein egy lépést tön hátra s megszólalt:

— Nyugodtan s megfontolva gondolkozzam a dolgról. Nekünk nem szükség személyes bátorságunkat bemutatni. Önök elégszer fényes jelet adták, s hogy én sem kevésbé, azt fejemen két sebhely, s mellemen a vaskorona eléggé bizonyítja. Fegyvereink ma itt nem egyenlők, mert ha én összeszabadalom önt, két-három napig fog-nak önörl, rólam s az úgról beszélni, aztán feledik az egészet s vége az egésznek. Ellenben ha az ön részen lesz a szerencse, ellenségeink ebből tökélet fognak kovácsolni, s nem nyugszanak, a míg szigorú megrendszabályozás nem érkezik valamennyiök s a várbeli társaik ellen is. Engem lesújtana a gondolat, hogy oka én vagyok. Heveskedtem, sértettem s megbántam. Ha tetszik most kezdhetjük.

Boross jobbát nyujtotta e kijelentéssel: — Köszönöm, elég.

Boross a vakmerőségig bátor s híres jó vivő volt. Steinről hasonlót állítottak tisztársai.

Mindenestre szép eljárás volt mindkét részről a többi honvédek érdekében.

A várparancsnok elküldte segédjét báró Steinhöz s megköszönte neki, hogy az ő helyzetét nem nehezítette, s a honvédség sorsa iránt tekintettel volt.

Egész idő alatt ez az egy surlódásunk volt az ott állomásozó katonasággal.

Báró Stein harmadnapra uj-aradi szállásán villás reggelit adott, melyre ellenfelét, a segédeket, több honvédet s ezredbeli tisztet hivat meg. A reggeli választékos volt; az ó-zereai és kitűnő Chateaux Lafitte mellett eltöltötték az egész napot, sok csatát eldöntöttünk másképp, mint az annak idején eldől, s este legderültebb hangulatban keltünk át a Maroson Aradra.

Boross, ki egy aradi gazdag gyógyszerész fia volt, ezt a dús reggelit néhány nap mulva viszonozta, hol ismét egy csomó vértés tiszt s még több honvéd vett részt.

És egyszer csak azon vettük magunkat észre, hogy valamennyi vértés tiszttel te pajtáságban vagyunk.

Hát igen, felülről jött a jó példa, Castelitz tábornok jóindulattal volt a honvédek iránt, a minek minden alkalomkor nyílt jeleit adta, s így a tiszték sem tekintettek Kossuth-kutyáknak.

AZ ANGYALOK AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN.

Strelisky fényképe után.

ÉVA A PARADICSOMBAN.

ÉVA A PARADICSOMON KIVÜL.

JULIA RÓMÁBAN.

PÓRNÓ A FRANCZIA FORRADALOMBAN.

EGYIPTOMI RABSZOLGÁNÓ.

JÁSZAI MARI MINT ÉVA AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN.

Strelisky fényképei után.

A megyefőnök, Atzél János (Atzél Péter volt országgyűlési képviselő édes atya), egész határozottsággal és sok szíveséggel a honvédek pártján állt. A kinek csak oka volt besorozástól vagy elfogatástól félni, azt beudgta a megyeháza. A szűk körülmények közt levőket irnokoknak, napidíjásoknak alkalmazta, akár volt rájuk szükség, akár nem. A megyeházán minden irodája csupa honvédekből állt, s Atzél úgy beszélt róluk: «az én zászlóaljam.»

A két özv. Vésárhelyiné és báró Tomasich Károly nyílt házat és terített asztalt tartottak a honvédek számára, de adtak ünnepélyes vendégségeket és táncestélyeket is, valamint Purgly János, és Balázs Bert.

Valóban mindent elkövettek, hogy Aradot fedelhetlenné tegyék.

Két ember volt, a ki gyűlölt bennünket, a kiből fellázította az épét a bánásmód, melyben a parancsnok részesítette a honvédek s a szívesesség, mit a város minden osztálya irányukban kifejtett, s végre hogy még a katonatisztek is a vendéglőben barátságosan ezek asztalához ülnek. Az egyik *Dellosti*, aradi illetőségű, nyugalmazott főhadnagy, ki egyik bírja volt azon haditörvényszéknek, mely a tizenhárom tábornokot halálra ítélte. A másik *Sennor* rendőrbiztos, ki érdemeket akart szerezni az előmenetelre azzal, ha a honvédekét üldözi, s ellenük árulkozik. De e két ember minden jó társaságból ki volt zárva, s magok a katonatisztek is kerültek.

Egyszer szóba jött, hogy 1848-ban a márcziusi napok alatt Pestben mind hevesi ptykéket viseltünk. Derék lenne az újra felkapni... Hát tegyük. Egy hét múlva majd mindnyájan hevesi ptykést viseltünk.

Nosza, Sennornak sem kellett több! Ebben forradalmat látott, s nagy hatalmasan betöltötte. Há s hederítettünk.

Ó a parancsnok elé terjesztette a dolgot, ez megkérdezte Atzél János megyefőnököt, ki sietett felvilágosítani, hogy abban semmi veszélyes sincs, népviselet Eger táján, s mert nyalka, hát tesszik a fiataloknak.

Hát hadd viseljük, ha kedvük tartja, volt a végzés a feladásra.

Képzelné lehet Sennor dühét a kudarc után, megbukott rendőri hatalma, aláesott tekintélye miatt mindnyájunkat szeretett volna a földszínről elseperni.

Vésárhelyi Judith úrnő palotájában fényes estély volt, ép a szolnoki esata évforduló napjain. Mindnyájan hevesi dolmányban jelentünk meg frakk helyett.

Ép négyest jártunk, mikor hátam mögött Atzél János megszólal:

— Adta kölykei! ma két éve nem ilyen muzsika mellett táncoltatok.

— Látszik, hogy nem volt ott méltóságod, — feleltem, — másképp tudná ki táncolt akkor, s kit táncoltattunk meg.

— Kaptatok is érte oly fizetést, hogy még unokáitoknak is jut belőle.

A szünóra alatt képletes előadások voltak, többnyire a csatatérről. Jelmez sem kellett hozzá, a tiszték egyenruhában voltak, s a hevesi ptykés megfelelt a Hunyady-husár öltözetének.

Eljártunk, ma Weil kalapos multságára, holnap báró Tomasich estélyére. Mindenütt szívesen látott vendégek valánk.

Néha aztán meglepett a vágy, egészen magunkra lenni, hogy szívünk-lelkünk szerint kibeszélhesük magunkat. Ilyenkor tömegesen megleptük Junga Gyurit dombegyházi pusztáján. Fényes legényi háztartása volt, s vendégszerete nem ismert határt. Ó maga nem, de két testvére szintén honvédeskedett.

Étkezés és borozás közt itt újra megvittünk minden csatát, apró részleteivel; Szolnok, Nagy-Sarló, Isaszeg, Branyicskó, Budavár bevételre egymásután szőnyegre került, a piski hid, Szeben stb.

Mindenki tudott valamit mondani a mi legnagyobb szerűbb volt.

Glatz Tóni, megnyerő szelid s kedves egyéniség, szívvel-lélekkel hazafi, 1848, 9-ben országgyűlési képviselő, hogy saját életéből szintén kimagasló mozzanatot említsen, megszólalt:

— Mindaz kevés ahhoz a jelenethez képest, mikor mi Debreczenben ápril 14-én egyhangulag kikiáltottuk a függetlenséget.

— Ahhoz ugyan nagy hősiesség kellett, — jegyezte meg egyik vasgyuró honvéd, — egy győzelmes hadsereg háta mögött ezt megenni.

Glatz Tóni az ő lágy esengő hangjával csak annyit felelt:

— Azért még is nagyszerű volt. Ez összejevelelek híre még a pusztákon is elterjedt annyira, hogy egy alkalommal a mint így együtt poharaztunk, belép Junga inasa azon hírrel, hogy szézenlegények akarnak bejönni.

Hadd jöjenek! Hét szál példányoszerű legény állított be. Katonásan tiszteltek.

— Hallottuk, hogy itt vannak a tiszt urak, — szólalt meg az első, — látni kívántuk.

— És kérdeni, — tette hozzá a második, — mi újság? mikor érkezik Kossuth, s meddig várunk még?

— Se meddig fiam, — szóló Karácson Tóni ezredes, — Kossuth ép úgy Törökországban belebuzve van, mint mi Aradon. A legszentebb ohajtással, legjobb akaratral sem jöhet. Legokosabb, ha bucsut mondtok a pusztáknak, aztán hazatértek az ekéhez s tisztességes munkához.

— Mi csak megvárjuk Kossuthot.

— Hisz az otthon is megtalál.

— De nem talál, mert a német elvisz katonának.

— Annál jobb, legalább fegyveresen talál.

— Köszönjük, van az nekünk.

Étkeztek, néhány üveg jó bort megittak, aztán tisztességtudón megköszönték a szives vendéglátást.

— Aztán vigyázatok magatokra, — intettük őket.

— Már akár mi lesz, akár hogy lesz, — felelték, — de a német nem eszik belőlünk.

Ezeket a mi kirándulásainkat valaki, leginkább *Sennor* úr szemmel tartotta, neki kellett lenni, mert a feladás nem Aradon, hanem Nagy-Váradon történt. Aradon kedvező volt irányunkban a hangulat, a hadbíró, *Sternegy* mindig köztünk élt, velünk mulatott, s valamennyiünkkel *tegező* barátságban volt, számtalannak nagy és jó szolgálatokat tett. Itt nehéz lett volna boldogulni, de Nagy-Váradon, ott még erélyesen működtek.

A jó madár odafordult.

Junga György édes anyja Aradon lakott. Kora reggel hoztam küld, s kéret, hogy sürgősen jöjjenek, mert nagy baj van.

Lóhalálában futok, s az öreg asszonyságot könyzaporban találok.

— Mi történt? — kérdém.

— Gyurit az éjjel elfogták inasával együtt, s Nagy-Váradra vitték.

Junga négy lovát azonnal befogattam, s időt nem vesztve Nagy-Váradra vágattam.

A mint a «Sas»-vendéglő lépcsőjén felhaladtam, találkozom Csernovics Péterrel.

— Hát téged mi hoz e veszedelmes helyre? — csodálkozott Csernovics, — mrt jókedvéből most nehezen jó ide az ember.

Elmondtam.

— Felvilágosíthatlak. Azzal van vádolva, hogy pusztáján összeesküvési gyülekezetek tartattak.

— Képtelenség! — kiáltottam fel.

— Epen mint az én ügyem, — mondá nevette Csernovics. — Már harmadszor állítanak haditörvényszék elé, egyszer el is ítélték, de darab idő múlva kegyelmet kaptam, hihetőleg azért a másfél százezer forint elismervényért, a melylyel az osztrák és orosz sereg által elhajtott gulyáimért, jnhaimért, kiürített magtáraimért s tömérdek takarmányomért tartoznak. Jó pénzén a Károlyi grófok is megváltották a fogságot. Ez aztán valódi «la bourse ou la vie». (Soha sem is kapott érte egy fillér kárpótlást sem.) Most azt hitték megint, jó fogást tesznek velem, haditörvényszék elé állítottak, mert nálam állítólag fegyverek vannak elrejtve.

Erre kifeszíté széles mellét, férfiasan ritka szép fejét felütötte, oroslánszerűen morgott, s folytatta: — Megmondtam, ezért vonják kérdőre komornyikomát. Nekem Pesten, Aradon, Mácsán, Szalárdon berendezett háztartásom van; hol itt, hol ott vagyok. Hogy mi találtatik egyik vagy másik házamnál, cselédeim tudhatják, de én nem. Nagy szemeket csináltak, összenéztek, s ma szabadon bocsátottak. Néhány jó embert hívtam meg estelire, már ideje lesz, menjünk.

Reggel pezsgóztunk, s a cigány huza a búbanatós magyar pótlakat.

Jungát meg akartam látogatni, de még csak közelébe se eresztettek. Annyit azonban meg-

tudtam, hogy csakugyan azzal van vádolva, a mit Csernovics mondott.

E hírrel tértem vissza Aradra.

Öt hét múlva Jungát is hazabocsátották.

Ilyen év volt akkor Aradon.

Hol vannak ők, kik ez időket átélték? Legtöbben a föld alatt; egy kis része elszörföz a országban; Budapestben csak Kozma Gyula alezredes, Kozma Zsombor kir. táblai bíró és én vagyok.

Még néhány év, és sehol senki sem lesz!

A MADARAK ÉLETÉBŐL.

III.

Az a bámulatos szorgalom, melyet madaraink a fészket alkotó különféle anyagok kiválasztása és összehordásában kifejtnek, az a szó szoros értelmében csodálatraméltó; a bevégzett munka pedig egy oly mű, mely előtt az emberi ész leg-tökeleterebb alkotása is szégyenkezve hátréte szorul. És ha kérdeznénk, mi idézi elő az emberi kéz által utánozhatatlan tökéletességi munkát? a felelet nem lehetne rá más, mint hogy a szeretet. Itt nyilatkozik egész fenségében madaráinknál a szerelem, mely kizűzött céljában nem talál semmiféle legyőzhetetlen akadályt.

Ha komolyabb tanulmányozás alá vesztünk akármely fészket, azt fogjuk tapasztalni, hogy azok mindegyike könnyen megkülönböztethető két, t. i. a külső, durvább és a belső, finom, puhább széna-szálak, belső része általában különféle toll, s a sármány házikójának külső része vékony és könnyen hajlítható száraz fűszál, belső része gyökér, ló- vagy másnémi szőr és puha fűszálak keverékéből áll; az erdei pinyt-fészkek külseje famoh, szénaszálak, belseje szőr, gyapju és vata; a sárga rigónál a külső rész erdei földön tenyészett moh, vékonyabb száraz ágacskáik, belső része fűrés-porszerű fadarabkákból és sárkeverékből áll, a szarka kalibaszor otthonánál pedig azt tapasztaljuk, hogy külső része, mely egyszerű fedelül szolgál, hanyagul összevissza egymásra hordott száraz ágakból, belseje ellenben simára egyengetett sárvakolatból áll. Valamennyi itt felsorolt fészkeknek oly szabályszerű mélyedése van, mintha a leggodosabb kezek esztergályozták volna ki, fenéke homorú, míg belső kórfala mindenütt egyenközen függőleges. Az egész fészkek mélyedése különben csak oly nagy, hogy a tojásain ülő nőstény testének legalább is egy harmadrésze kilátszik a fészkekből, okos kis szemével szabadon tekinthet minden irányban, megmenetheti életét, ha gonosz kezek intéznek szívtelen merényletet tojásai ellen.

Fákon fészkelő madaraink a szükséghez képest mind odatapszajkák fészkeiket az ághoz, illetőleg a törzshöz, de egytel nem tapasztaltam azt a rendkívüli nagy elővigyázatot, mint a pintynél, mert fészkek a legerősebb szélvihar sem emelheti ki helyéből. A pinyt-fészkek mintha oda volna növe az ágak közé, ki nem vehetjük onnét a nélkül, hogy egy bizonyos mennyiség vissza ne maradna belőle, de külső kórfalának minden egyes mohdarabkája annyira összetart, hogy azokat különválasztani szakítás nélkül lehetetlen. Ezt az összetartást szerintem ama körülmény idézi elő, hogy a pinyt szájából a fészkekrakás ideje alatt bizonyos enyvszerű folyadék kerül minden egyes mohdarabra, mely megszáradva idézi elő az említett erős összetartást.

A fészkek kibélelésére kiválóan szeretnek madaráink gyapjut, lőszórt, tollat, vattát és vékony szénaszálakat használni. Elképzelhetjük azt a roppant nagy fáradságot, melybe a végtelen nagy természetben mindezen anyagot felkeresni és egy helyre összehordani kerül. Oly anyagot, mely a kicsikék egészségének netalán megromlását idézhethetné, a fészkekben nem találunk. A gyapju, szőr, gyapot és toll, mind oly becses anyag, melyet szükségletünk közt is feltalálunk. Agyunk, ruhánk úgy szólván mind az említett anyagok egyikéből vagy másikából áll, s ha gyapjruhánk egészségi szempontból esetleg mégis kifogás alá esik, okát másban, mint a szövetek színezésében, még csak képzelni sem lehet.

A vadgalamb és a kakuk nem raknak fészket; amaz régi szájkó-fészkekben költ, ez sármány-fészkekbe tojik, maga ki sem költi. A sármány-féneveli a kakuk fiát sajátjaként, de igazi kicsi-

nyeknek elsatnyulásával, mert a kakuk fia mind elkapdossa a kis sármányoknak nyújtott eledelt.

A bűdös banka közel a földszínehez, tölgyfa-oduba hordott tehénganaj-törmelékben költ, s tán ez az oka annak, hogy oly végtelen bűdös a különben szép bóbítás tarka madár.

A fülemile, e kedves énekes, az egyszerűségben puritán, mert tojásainak elég puha az anyaföld, nem kell neki sem moh, sem semmiféle gyapju. Így én Debreczenben a nagyerdőn ló, Kassán pedig téhen-nyomban találtam fülemile-tojásokat.

A veres harkály lyukat vág a fába s ott költ, kicsinyeihez nem igen fér a madarászó keze, vagy ha hozzá fér is, csak rendkívüli fáradság után, a mennyiben fejszével vagy éles késsel kell előbb a lyukat kibővíteni.

Figyelemreméltó kis madaráinknál ama jelenség is, hogy ha fészkeiket a bevégzés előtt háborgatták, további rakásukról lemondanak; sőt ha már egy, esetleg két tojásuk van is, s a fészkek mellett látnak valakit, többet a fészkek feléje sem néznek. Ezt tapasztaltam a pintynél, a gébicsnél és a sármánynál. A galambnak is megvan ez a szokása, mert ha tojásait bántják, gyakran ott hagyja. De ha az ülés ideje bekövetkezett, akkor háborgathatják akár mindennap, nem fogják fészkeket elhagyni, mert mennél közelebb van a kikelés napja, annál nagyobb lesz az édesanyjai szeretet.

A tisztaság szeretete szintén feltűnő módon nyilvánul madaráinknál; a fészkek becsunyítását még a világtalan, gyöngye, tehetetlen kis teremtetnek sem engedik meg. Mindjárt az első naptól kezdve hozzászoktatják a renndhez, a legkisebb türelemmel takarítják el a kicsinyek ürülekeit csőreikben, és ez a kellemetlen munka tart mind addig, míg csak nem tudnak a kicsinyek magokon segíteni. Jaj annak a tollasodásnak indult parányi jószágának, ha a fészkekbe nem csunytani, azt az édesanyja kérelhetlenül kilöki a fészkekből. Csintalansága miatt életével kell lakolnia. Ily szerencsétlenül járt teremtetekkel gyakran találkozhatunk fészek-, illetőleg veréb-fészkek alatt.

A kicsinyek közt a szülők soha sem tesznek különbséget, az egyik ép oly szeretetreméltó előtők, mint a másik, a mit, ha figyelemmel kísérjük az etetési munkát, bizonyára tapasztalni fogunk. Sorba megy az etetés, kezdik az elsőt, folytatják a másodikon s végzik az utolsónál, ekkor újból kezdik. Egy kicsiny kétszer egymásután soha sem kap falatot, még akkor sem, ha esetleg csupa élelenségéből helyet cserélt. Ilyen hunczúságokkal nem lehet az öreg szülőköt rászédni.

Megható anyai szeretetök nyilvánulása is. A kis csanáltyuk ott a kösméte-bokor sűrűjében hogy eltakarja meleg szárnyaival kedveseit a tomboló zivatar alatt, ő maga megázik, sok felemltet kiáll, midőn a száguldozó szélvész meg-megrázza az egész kösméte-bokrot, de kicsinyei, azok védve maradnak, nem fér hozzájuk a szélvész, az eső.

A kikelés előtt, és azután, a mig a kicsinyek világtalanok, mikor alig van rajtok néhány pelyhe, az anyai fájdalom véghetetlennek látszik; ott repdes körülöttük szárnyreszkette, ágról-ágra száll, majd a földre tér, ott mintha hemperegne, csicseregő síró hangon könyörög: kegyelmezze meg kicsinyeimnek! É fájdalomteli hang lehetetlen hogy meg ne indíton, én legalább mindig megálltam és elgondolkodtam az anyai szeretet nagysága felett, és soha sem dúltam fel a családi élet eme boldogságát.

Két hét alatt azonban ez a mély fájdalom csodálatos módon megváltozik; mennél jobban fejlődnek a kicsinyek, annál hangosabban, illetőleg figyelmeztetőbben fog nyilatkozni az anyai szeretet. Többé nem repdesnek ágról-ágra, szárnyaikat sem reszkettetik, a földre sem térnek, hanem közel a fészkekhez csapnak hangos lármát, így jelzik a közelgő veszedelmet, melyet a kicsinyek megértvén, gyakran épen akkor repdesnek ki a fészkekből, midőn a madarászó kendőbe akarja rakni.

A nagyobb madarakkal nem jó tréfálni, ha tojásom ülnek, vagy ha már fiok van. Én a hatvanas évek első felében egyszer majd pörül jártam. Egy kányafészket találtam a «tekerületen». Nagy volt természetesen örömem, és addig próbálgattam a falmását, mig egészen feljutottam a fészkekhez. A nőstény ült, csak akkor repült ki fészkeből, midőn szemközt talála magát velem. A mennyire az erdő sűrűsége megengedte, kört csinált előbb, azután pedig a legnagyobb vakmerőséggel rám támadt; szemközt talála magát velem. A mennyire az erdő sűrűsége megengedte, kört csinált előbb, azután pedig a legnagyobb vakmerőséggel rám támadt; szárnyaival csapdosott, csőrrel vágott. Érintetlenül kellett hagynom a szép tojásokat, a napnak

tarva meg nem nézhettem: van-e már benne kicsiny, és mikor már a földön voltam, még akkor is nekem csapott az anyjuk párszor, de itt már védelmeztem magam. Ha ekkor esetleg a him is a fészkek mellett talál, nem tudom, nem ment volna-e el a madarászattól örökre a kedvem.

VIDONYI JÓZSEF.

SÁNDOR MÁTYÁS

VERNE GYULA REGÉNYE.

FRANCIÁBÓL FORDITOTTA HUSZÁR IMRE.

Egyedül jogsított magyar kiadás.

MÁSODIK RÉSZ.

Harmadik kiadás.

VII. Bonyodalmak.

Pointe Pescade, a ki feladatát híven teljesítette és mindenről értesült a mi a városban történt, a legelső közbe tartozott, a kik megtudták, hogy mi van készülöben. Rögön megirta Cattaróba Torontál Száva és Sárkány házasságának híret, s mihelyt konstatalta azt a kétségbeesett állapotot, a melybe ez a hír juttatta a fiatal mérnököt, a ki iránt személyesen élénken érdeklődött, erről is jelentést tett Antekirt orvosnak.

Feleletül csak azt az utasítást kapta, hogy ezenül is figyeljen meg mindent a mi Raguzában történik és szorgalmasan küldjön jelentéseket Cattaróba.

Minél inkább közeledett a végzetes július 6-ika, annál rosszabbra fordult Báthory Péter állapota. Már az anyja se volt képes lecsillapítani. És különben, hogyan lett volna lehetséges Torontál Simon elhatározását megmánsítani? Nem volt-e világosan látható, már csak arról a rohamosságról is, a melylyel a menyegző napját megállapították, hogy ez a házasság már régtől fogva el volt határozva, hogy Sárkány és a bankár már régóta ismerték egymást és hogy a «tripoliszi gazdag birtokosnak» feltétlen befolyást kellett gyakorolnia Száva atyjára?

Báthory Péter a sötét gondolatok hatása alatt a menyegző megtartására kizűzött határidő előtt egy héttel levelet irt Torontál Simonnak.

Nem kapott választ.

Ekkor igyekezett a bankárral találkozni az utcán. Ez sem sikerült.

Péter fel akarta őt keresni a palotájában... Nem bocsátották be.

Száva és az anyja is láthatatlanokká lettek. Lehetetlen volt bejutni hozzájuk.

De ha Péter nem láthatta Szávát, se az anyját, e helyett több ízben találkozott a Stradonén Sárkánnyal. Az ifju gyűlöletteljes pillantásait Sárkány a legszemtelenebb megvetéssel viszonzta. Ekkor Báthory Péternek az jutott eszébe, hogy kihívja és párbajra kényszerítse... De miért és mily ügyi ardekte fogadt volna el Sárkány a párbajt, a melyet érdeke kerülni parancsolt, néhány nappal a házassága előtt?

Hat nap múlt el. Péter, dacára anyja könyörgéseinek és Boros kéréseinek, július 4-ikén este elhagyta a Marinello-utcai házat. Az öreg szolga kíséri akarta, de csakhamar nyomát vesztette. Péter, mint egy tébolyodott ember, czél nélkül barangolt a legelhagyottabb utcákban és Raguzá falai hosszában.

Egy óra múlva haldokolva vitték haza Báthoryné házához. Egy tördfőes keresztülszurta fel tüdeje szárnyának felső részét.

Minden kétely ki volt zárva: Péter a kétségbeesés tetőpontján öngyilkossá lett!

Pointe Pescade, mihelyt a szerencsétlen esetről értesült, azonnal a tivíró hivatalba futott.

Antekirt orvos egy óra múlva Cattaróban megkapta az ifju öngyilkossága híret.

Nehéz volna leírni Báthoryné fájdalmát, midőn megpillantá megsebesült fiát, a kinek talán már csak néhány órája maradt az életből. De az anyja erélye legyőzte a nő gyöngeségét. Az ápolás mindenek előtt. A könyvek később kerülhetnek sorra.

Orvost hívatott. Azonnal megérkezett, megvizsgálta a sebesültet, hallgatta mellének gyöngye és szakadozott lélekzését, megnézte a sebet és bekötözte, szóval elkövetett mindent, a mi a hivatásához tartozott, de reményt nem nyújthatott.

Tizenöt óra múlva az ifju állapota még rosszabbra fordult a beállott jelentékeny vérzés

következtében és attól lehetett tartani, hogy alig érezhető lélegzése meg fog szünni egy utolsó sohajással.

Báthoryné térdre borult és kérte az istent, hogy tartsa meg a fiát.

E pillanatban az ajtó kinyílt... Antekirt orvos belépett és a haldokló ágyához közeledett.

Báthoryné oda akart rohanni hozzá: az orvos egy kézmozdulattal megállította.

Aztán lehajolt Péter fölé, és figyelmesen ránézett, a nélkül, hogy egyetlen szót szót volna. Majd ellenállhatlan merevséggel tekintett rá. Szemeiből delejes erő sugárzott, úgy látszott, mintha ebbe a kialvó féltben levő elmébe a saját életét öntötte volna át a saját akarattal együtt.

Péter hirtelen félig fölemelkedett. Szempillái felnyíltak, az orvosra tekintett... aztán életelenül visszaesett a párnákra.

Báthoryné a fiához rohant, felsikoltott és ájulatan hanyatlott Boros karjaiba.

E pillanatban az orvos lezárta az ifju halott szemeit; majd fölegyenesedett és elhagyta a szobát, s ha valaki e perezen figyelemmel kíséri, hallhatta volna a mint az indiai legendák e szavait mormogta:

— *A halál nem semmisít meg, csupán lát-hatatlanná tesz!*

VIII. Egy találkozás a Stradonén.

Ez a haláleset nagy zajt ütött a városban; de senki se sejtette Báthory Péter öngyilkosságának okát és főleg azt nem, hogy Torontál Simonnak és Sárkánynak is része volt e szerencsétlenségben.

Másnap, július 6-án kellett volna Torontál Száva és Sárkány egybekelésének véghez mennie.

Se Torontálné asszonyságnak, se a leányának nem jutott tudomására az oly megható körülmények közt történt öngyilkosság. Torontál Simon, Sárkánnyal egyetértőleg, megtette ez irányban a kellő intézkedéseket.

Hasonlóképen abban is meggyőződtek, hogy a menyegző a legnagyobb esőndben fog megtartatni. Ürügyl az fogják mondani, hogy Sárkány egy nem rég elhunyt családtagját gyászolja. Igaz, hogy ez nem igen vágott össze Torontál Simon fenyűző szokásaival, de az gondolta, hogy a jelen körülmények közt ezelszerű lesz minden zaj nélkül igazítani el a dolgot. A fiatal pár csak néhány napig fog Raguzában maradni, aztán elutazik Tripoliszba, hol Sárkány, állítólag, rendesen lakni szokott. Következésképpen nem lesz elfogadás a Torontál palotában sem a házassági szerződés aláírásakor (az emberek azt beszélték, hogy ez a szerződés jelentékeny hozományt fog biztosítani a menyasszonynak), sem pedig a sz. ferenczrendiek templomában tartandó vallási szertartás után, mely a szerződés aláírását nyom fogjakövetni.

E napon, mialatt a Torontál-palotában a legutolsó előkészületek történtek az egybekeléshez, a Stradone tulsó oldalán két férfi sétált fel s alá, egymással beszélgetve.

Ez a két ember Cap Matifou és Pointe Pescade volt.

Antekirt orvos Raguzába visszatérvén, Cap Matifout is magával hozta. Jelenléte többé nem volt szükséges Cattaróban és ki kététkedhetnék a felett, hogy a két jó barátot, az «ikerestvéreket», mint Pointe Pescade szokta mondani, boldoggá tette a viszontlátás?

Az orvos, miután Raguzába érkezett, megjelent, a mint láttuk, a Marinello-utcai háznál, aztán visszavonult egy szerény vendéglőbe a Ploce külvárosban, itt akarta bevárni, mig Torontál Száva és Sárkány egybekelésé megtörténik, hogy azután terveinek megvalósítását folytathassa.

Másnap ismét meglátogatta Báthoryné, ő maga segített Pétert a koporsóba fektetni, aztán visszatért a vendéglőbe, mintan Cap Matifou és Pointe Pescade-ot elküldte szemmel tartani a Stradonén.

Pointe Pescade-ot semmi se gátolta abban, hogy csevegen, mialatt mindketten csupa szem és fülvoltak.

— Halad! halad! Hanem hát lásd, a cselekvény nagyon szövevényes.

— Szövevényes? —
Az ám!... Nem is vigjáték, hanem dráma és a kezdete mindjárt nagyon megkapó.

Pointe Pescade elhallgatott. Egy hintó a Torontál-palota elé robogott és ott megállt.

Az ajtó azonnal kinyílt és ismét becsukódott a hintó után, a melyben Pointe Pescade megismerte Sárkányt.

— Igen, nagyon megkapó, — folytatá és a siker is nagyon ígérkezik.

— És az áruló? — kérde Cap Matifou, a kit ez az alak közvetlenebbül látszott érdekelni.

— No, az áruló diadalmaskodik ebben a pillanatban, mint diadalmaskodnia kell is minden összetekolt szindarabban... Hanem csak türelmem!... Várjuk a kibonyolódást!

— Cattaróban, — mondá Cap Matifou — azt hittem, hogy már...

Dolgod lesz a színpadon?

— Igen, Pointe Pescade, igen.

És Cap Matifou elbeszélte, mi történt a cattarói bazárban, vagyis hogy a két karját igénybe vették egy férfi-rabláshoz, a mely elmaradt.

— Helyes. Nagyon korán lett volna! viszonzá

Az egyház nem tagadta meg imáit ettől a halottól, a kit a kétségbeesés kergetett az öngyilkosságba és a szent-ferenczendiek kápolnájában várta, hogy onnét a temetőbe kísérje.

Báthoryné könytelen szemekkel ment a koporsó után. Nem volt már ereje sirni. Fénytelen szemei majd önmaga körül, majd arra a fekete lepelre tekintettek, a mely a fia holttestét eltakarta, mintha a koporsó belsejébe akartak volna hatolni.

Az öreg Boros úgy vánszorgott mellette, hogy az embernek megesett rajta a szíve.

Pointe Pescade érezte, hogy könyek tolnak a szemeibe. Ha kötelessége nem tartóztatta volna a helyén, a szegény fiú nem késett volna ahhoz a néhány jó barátához és szomszédhoz csatlakozni, a kik Báthory Péter koporsóját kísérték.

Egyszerre, abban a pillanatban, mikor a gyász-kisérlet a Torontál-palota elé ért, a ház nagy kapuja kinyílt. Az udvaron, a tornác előtt, két hintó állt, indulásra készen.

Az egyik kirobogott a kapun és elindult a Stradonen lefelé.

Pointe Pescade a kocsiiban megismerte Torontál Simont, a nejét és leányát.

Torontálné asszonya, a fájdalomtól meg-

Szavát a szobájába vitték és az ágyára tették, a nélkül, hogy megmozdult volna. Az anyja leterdepelt mellette és gyorsan orvost hívtatott. Ezalatt Báthory Péter gyászkiéréte tovább haladt a szent-ferenczendiek temploma felé, s a gyász-istenisztelet után elindult a ragyogó temetőbe.

Pointe Pescade megértette, hogy Antekirt orvosnak lehető gyorsan kell értesülnie erről az eseményről, a melyet nem láthatott előre. Így szólt tehát Cap Matifouhoz:

— Maradj itt és őrködjél!

Aztán elszaladt a Ploce külváros irányában.

(Folyt. köv.)

EGYVELEG.

* A hangyák életmódjának szorgalmas buvára, Lubbock János, közelebb azt az érdekes felfedezést tette, hogy az állatok egy évnél hosszabb idő múlva is felismerik rokonaikat idegen bolyokban. Ugyanő a hangyák életkorára nézve azt írja, hogy 1874 óta van két, már akkor teljesen kinőtt, tehát 12 évesnél idősebb hangyakerálynője, melyek még mindig tojnak és öregségüknek nincs más jele, csak hogy kissé me-reven járnak.

PÉTERT HALDOKOLVA VITTEK HAZA.

SÁNDOR MÁTYÁS.

SZÁVA AJULTAN, MOZDULATLANUL FEKÜDT.

Pointe Pescade, a ki, mint mondani szokták, «csak azért beszélt, hogy épen beszéljen» és nem szünetelt meg jobbra és balra nézegetni. — Te neked csak a negyedik vagy ötödik felvonásban lesz dolgod, Cap!... Sőt talán csak a darab legvégén fogsz megjelenni... De légy nyugodt... nagy hatást fogsz előidézeni!... Erre bizvást számolhatsz.

E perczben a Stradonen, a Marinello-utca szöglete felől távoli moraj hallatszott.

Pointe Pescade félbeszakította a társalgást és néhány lépéssel előbbre ment, a Torontál-palotától jobbra.

Egy gyászkiérlet e pillanatban vonult ki a Marinello-utczából a Stradonera és a sz. ferenczendiek egyháza felé haladt, a hol a gyászistenisztelet volt tartandó.

Egyébiránt kevés ember volt jelen a temetésnél, melynek egyszerűsége nem volt alkalmas arra, hogy a közfigyelmet magára vonja. Négy ember vitte a fekete posztóval letakart koporsót.

A menet lassan haladt. Pointe Pescade egyszerre egy felkiáltást elfojtván, megragadta Cap Matifou karját.

— Mi bajod? — kérde Cap Matifou.

— Semmi!... nagyon rosszadalmas volna ezt most elmondanom.

Megismerte Báthoryné asszonyát, a ki nem akart elmaradni a fia temetésénél.

törve, Száva mellett ült, a ki halaványabb volt fehér menyasszonyi fátyolánál.

Sárkány, egy pár rokona vagy barátja kíséretében, a második hintóban ült.

Az esküvő se volt fényesebb a temetésnél. Mind a kettőnél egyforma, borzalmas szomorúság uralkodott.

Egyszerre, abban a pillanatban, mikor az első kocsi a kapun kifordult, szívrepesztő sikoltás hallatszott.

Báthoryné megállt, és kezét kinyujtván Száva felé, megátkozta az ifjú leányt!

A sikoltás Száva ajkairól lebbent el. Láta az anyát gyászruhában. Egyszerre megértett mindent, a mit eltitkoltak előle!... Péter meghalt, meghalt általa és érte és az ő temetési menete vonult el arra abban a pillanatban, mikor őt az esküvőre vitték.

Száva ajultan hanyatlott hátra. Torontálné asszonya kétségbeesetten iparkodott eszméletre téríteni... Hasztalan!... A leányka alig lélegzett.

Torontál Simon nem volt képes visszafojtani fellobbanó haragját. De Sárkány, a ki odafutott, uralkodni bírt magán.

Ily körülmények közt szó se lehetett az esketési szertartásról, a kocsiakat visszaparancsolták a palotába, melynek kapuja nagy zajjal becsapódott mögöttük.

* Lyuk a föld középebe. Egy Martinez nevű amerikai egész komolyan azzal a tervvel áll elő, hogy a föld középeig tudományos szempontból lyukat keltsenek. E terv kivételre szerinte nem volna lehetetlen, ha a föld minden lakosa 1 1/2 krajczárt adna évenként e célra.

* A legnagyobb yacht gőzhajót most építették Vanderbilt, e nemrég elhunyt amerikai milliós fia. A hajó 260 láb hosszú, 27 1/2 láb széles lesz, sebessége óránként 18 fonal s költségét 600,000 forintra teszik. A rajzokat angol tengerész készítette, de különben amerikai mű lesz.

* A legnagyobb épület a földön, melyben oszlopok nincsenek, a chicagói kiállítási palota. Ezt 1873-ban 96 nap alatt építették mintegy 800,000 forint költséggel. Hossza 1000 láb, szélessége 225 láb s körülbelül 50,000 ember fér el benne.

* A földön élő másfél ezer millió ember, ha szoroson egymás mellett állana, 22 □ kilométer területen elférne. Kétszer oly nagy területen hát kényelmesen elbútna mindenki.

* Egy kulonc amerikai, kit általában fővénységgel vádoltak, közelebb Cannes délfranciaországi városban nagy társaságot hívott egybe s azok előtt így szólt: «Onok azt hiszik, hogy nem lehet mulatni úgy, hogyha sok pénz el nem feccsérnek, most tehát kérem, mulassanak.» E szavak kíséretében 25,000 dollár értékű bankjegyet dobott az asztalra álló ezüst szentartóba s azután rögtön így szólt: «Most már jó éjszakát, hölgyeim és uraim, az innepnek vége van!»

MENEKÜLÉS EGY HAJÓRONCSRÓL.

Bámulatosan kényszerű utat tett meg a jelen évben egy angol nő az éjszakai tengeren. Shetland szigetéről Norvégia partjaihoz úzte a vihar, s nyolcz napon át egészen a vihar kegyére volt bízva.

A nő, kinek arczképét bemutatjuk, Mouat Erzsébet, 65 éves szegény parasztnő, ki már egyszer nagy életveszélyben forgott, mivel egy ízben egy vadász véletlenül meglötte. Ez uttal Shetlandban Lerwickbe akart menni ismerőseit meglátogatni, s egyuttal magát régi betegségből gyógyíttatni, s ezért január 30-án Sumburghba ment, honnan egy kis 21 tonnás árboczos hajó, a «Columbine» szokott Lerwickbe járni a part mellett. A hajón ez alkalommal ő volt az egyedüli utas, s kivüle még csak a hajó tulajdonosa s két matróz volt. Alig mentek 4—5 tengeri mérföldet a hajón, midőn erős délkeleti szél a kapitányt, Jamieson Jakabot, leverte a hajóról. A két matróz csolnakba ugrott, hogy segítségére menjen; de hiába, a szegény ember a habokba fuladt. Ez alatt a beteg és gyenge nő, ki a hajóhoz is hozzákötötték, hogy a hullámok le ne söpörjék, magában maradt a hajón. A két matróz visszatérve,

Mouat Erzsébet esete valóban a legborzalmasabbak s legtrikábbak egyike, bár nem példátlan. Mintegy százharmincz évvel ezelőtt ugyancsak Shetland partjairól két nőt hajtott át a vihar nyílt csolnakban Norvégia partjaira.

AZ ANGYALOK AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁBAN.

Az előszín függönye felgördül s a színpad mély távolában határtalan távlat látszik megnyílni szemünk előtt. Az ég mélysége, felhők fodraitól kárpitozva. Fény és árny vetekszik egymással s lassu zene hallatszik, csöndes morajával mintegy betöltve a mindenséget: az örökké forgó körök (a sphaerák) rejtelmes zenéje.

Az előtérben a három főangyal, Gábor, Mihály és Ráfael térdelnek, összefogva fölemelt kezekkel imádvá az Urat, a nekik is láthatatlant. Ők az angyalok seregeinek a vezérei — mögöttük hosszú sorokban, egész a végtelenig, az angyalok karai «az ő rendeik szerint». A hátulsók egyre kisebbedve a távolban, elvesznek szemünk előtt s beolvadnak a messziség homályába.

Az ember nem volt még megteremtve; de képzeletünk már ember alakot ad az angyaloknak is. Hiszen, ha Isten maga képe mására teremtette

jon s mélyebb ámulatba ringasson mint ez a megnyitó mennyei jelenet. Az elsőbb előadásokon a nemzeti színház három kedves fiatal tagja játszott, vagy inkább szavalta a három angyal versszakait, — melyek ugyan nem érik utol a Goethe «Faust»-jabeli mennyei prolog hasonlító strófái szépségét s megkapó zeneiségét, de a fiatal művésznők (Csillag Teréz, Adorján Berta s Fáy Szeréna) ajkairól mégis oly szépen hangzottak.

Gábor főangyal.

Ki a végtelen irt kimérted
Anyagot alkotván beléje,
Mely a nagyságot s messziséget
Egyetlen szóra hozta létre:
Hozsána néked, Eszme!

Mihály főangyal.

Ki az örökké változandót
S változhatatlant egyesíted,
Végtelent és időt alkotva,
Egýneket és nemzedéket:
Hozsána néked, Erő!

Ráfael főangyal.

Ki boldogságot áradoztatsz,
A tetet öntudatra hozva,
És bölcseséget részesésvé
Egész világot felavatva;
Hozsána néked, Jóság!

A COLUMBINE HAJÓ PARTRAHÚZÁSA.

MOUAT ERZSÉBET.

A MÁRCZIUS.

Idei naptárunk, mint láttuk, egy kissé felforgatja a vörös betűs napok megszokott, hagyományos sorrendjét s e tekintetben különösen a márczius változtatást erősen jelleget, a mennyiben a nagy hét és husvét, mely rendesen e hónap végére és a következő elejére esik, most egészen április végére ugrott elő s ezzel szemben, a mi ritkán történik, a húshagyó is belejött a márcziusba.

Tekinteten kívül hagyva ezt az eltérést a szabálytól, már a «Február» czim alatt adott mult havi közleményünkben megemléztünk a húshagyóról. De a kalendárium e pajkos kedvű napja oly gazdag hagyományokban s ünnepi szokásokban, hogy nagyon igénybe kellene vennünk az olvasó türelmét, ha kimerítően akar-nók tárgyalni jelentőségét. Csak a naptársínalók szeszélye az oka tehát, ha ezúttal a márczius rovata alatt is foglalkozunk kell röviden a húshagyó keddel.

A honnan eredetét vette, ott üzik ma is a húshagyó kedvteléseit legféltetlenebb csapongással, Olaszország derült ege alatt s különösen Rómában, kezdve a bűjt előtti nyolcz nappal, s nyolczszor huszonegy órát át tartó vigasság, táncz, zaj, ivás, rikoltozás, zene közepette, reggeltől estig s

az embert, arra teremtette bizonyára előképeiket, az angyalokat is. Csak, hogy e légius lényeket szárnyakkal is felruházta, minőkkel az embernek csak lelke bír, teste nem.

S az előtérben imádkozó három angyal, egymást felváltva, hozsannát zeng az Eszmének, az Erőnek, a Jóságoknak — e három név egyenkint s együtt az Istent jelentvén, a megnevezhetlent.

Ember nincs még teremtve — de a színpad megnyílt távola, végtelenbe menő láthatárával az ember pályáját jelenti már, mely szintűgy a végtelenbe nyulik s a határtalanba vész el. A mű, melynek ez a nyitánya, az ember végtelen pályájának a sorsával foglalkozik, fejlődésében, változataiban, melyek bukásról bukásra viszik, hogy diadalra jusson; csalódásból csalódásba döntik, hogy hitet találjon s szenvedésekkel kísérik, hogy élvezni s becsülni tanulja a boldogságot.

Madách «Ember tragédiájá»-nak — melyet a költő a nélkül irt, hogy reménye vagy csak álma is lett volna, hogy valaha a színpad jusson, drámai és tragikai mozzanatokban oly gazdag folyama, a mesteri rendezésben, melyet Paulay műterő kezétől nyert: mély és maradó hatást tett s tesz még ma is — annyiszori ismétlés után — a nemzeti színpad deszkáin. De hatalmas momentumai között egy sines, mely jobban megragad-

be egész a késő éjszakába. Ilyenkor lázas élet fejlődik ki a pincékben, műhelyekben, bottegákban; szabóknak, cipészeknek, sütőknek, vendéglősöknek, czukrászoknak, divatváros nőknél kétszáz dollár akad, az ékes kerteket megfosztják rózsáiktól, rezedáiktól, kameliáiktól s a Campagna erdőit a kőkörszektől és ibolyáktól; szekérszámra szállítják ezeket a városba s ezer kéz fűzi össze koszorúba és csokorba. A korszmák, vendéglők és «café mobilak» meglekészték a város minden kapuján be.

A mint a két órát eltölte s a rég várt ágyú-dörgés elhangzott, a korzó, az obeliszekektől a velencei palotáig s a kapitóléig, egész hosszában megtisztult minden szekértől és fogattól, hogy helyet adjon az előzőnlő népek, mely tarkán és tömöttön gomolyog, aláírban és kirívó öltözetekben, jobbról és balról. Pompás kép bontakozik ki lassanként az utcán és az erkélyeken a tavaszi nap enyhe fényében. Az ablakokból czukrok és sütemények, confettik és coriandolok zápora zuhog alá, hogy a lovak és emberek lábaitól szertepaposa zuzódjék szét. Száz és száz mázsa habsterű gipsz-golyócska kavargó levegőben és minden jól irányzott dobást feltörő kacaj kíséri. A két sorban lassan húzódo kocsi sora úgy néz ki, mintha molnárszekerek sora volna, a rajtok üllök pedig mint molnárlégyek, fehéren a visztől. A legtöbben hosszú fehér köpenyt is viselnek, széles szürke kalapokat, arcukon pedig sodrony-álarozot, de a többi álarozos jelleme az általános strapázióknak megfelelő, durva szabású régi rongyok vagy tarkapapírok. Ott van a bohócalakok közt a Pulcinella, a harlekin és a bajazzo minden utcaaszóleten, úgy szintén a nápolyi «signor Cetrolo» nevezetű álarozos típus is, menyegzői utján Nápolyból Rómába, hamis fiatal, karesú «spójája» vagy mátkája egy igazi nápolyi gavallér karján, míg őket s kísérőket valamely olajgőzös korszmában, vörös castelli bor, ének és saltarello-tánc mellett a polgárok küldöttsége fogadja dob és mandolin hangjai közt.

Künn azonban mind jobban fokozódik a látma, mindenütt hangos tréfa ered meg, a melyet persze senkinek sem szabad rossz neven venni, de a mely azért soha sem is lépi túl a jó izlés határát, úgy hogy bár e napon minden szabad, azért a legjobb nevelésű hölgy is bátran mozoghat a tömeg között. Csak nem szabad a tréfaért megharagudni. De ha egy idegen nő, kinek kétfogatú kocsiháza hátulról felmászik egy suhanec, hogy keblére káposztacsokrot tüzzön, e felett indulatba jó s végig vad napernyővel rajta, akkor el van veszte; a nevetők száza veszik körül kocsiját, mely csakhamar megelik confettivel, szétszedett bokrétaikkal s nem hagynak neki addig békét, míg lakására nem ér. Azt azonban, ki a népek igazi czukor-confettit dob, vagy mosolyogva csókot hint, riadó üdvíkiáltások fogadják. Az előkelők fogatai megállnak erkélyek alatt s most egész a virágostrom kezdődik. «Fiori, fiori, belli fiori» (virágot, virágot, szép virágot) hangzik mindenfelől, s e napon a virágulás egész Rómában a legjövendelműbb üzlet. A szép római nők, lehajolva karesu termetökkel erkélyeikről, melyeknek korlátjára kék vagy piros szőnyeget terítettek, úgy dobálják virágokkal elmenő ismerőseiket, kezökben a kimerítetlen virágos kosárral.

Kiváló érdekességét veszette el utjában a római kornevát az ugynevezett «barberik» versenye betiltása által; két év óta a «barberik» verseny, közveszélysége miatt, nem tartatik többé meg. De ez előtt egy adott ágyúlövésre a korzórt eltiútek a kocsi, a nép kétféle tömött sorfalat képezett, s a pápai dragonyosok szabaddá tették az utat a velencei palotáig. Majd egyszerre a nézők feszült várakozása közt előrohantak a campagnai vad lovak s nyereg és zabra nélkül, dobogó patákkal, nyerveit, sörényüket rázva, futottak versenyt az úton. A nézők szívdobogva álltak lábujjhegyre s néztek utánuk, míg lobogó farkuk is el nem tűnt a távolban. Utolsó emléke volt ez a régi Róma korabeli futtatásoknak a circus maximusban. Ma már se híre, se pora.

Régebbi időkben a zsidóknak is, mint a barberiknek, versenyt kellett futniok, még pedig meztelenül. Említi ezt Montaigne francia író is 1581-ből. Egy 1583-ból való római kanczellista naplóban pedig febr. 16-áról ezeket találjuk feljegyezve: «Hétfn volt a rendes futtatás a nyolceztelen héber közt, a minek az eső, szél és hideg

is kedvezett, a mint azt ezek a hitetlenek, a nép gúnykiáltásaitól kísérve, megérdemelték.» Még nagyobb lett a «heccz», a mikor a karnevál-rendezés arra a gondolatra jött, hogy a versenyfutókat előbb jóllakassa és leitassa. Ez a nemtele szokás 1668-ig tartott, a mikor IX. Kelemen pápa (Hospigliosi) jan. 28-án egy brevében be tiltotta a «corsa degli ebrei-t, vagy héber versenyfutását.

A régi álarozok közt is már csak kevés tartotta fenn magát, s a melyek fennmaradtak, mint a «don Niccolo» nevű bohóczkodásokban nyilvánulnak, a mikkel némi aprópénzt vélnek a konyhára hozhatni a mézsárosok, sütők, gyümölcsárosok boltjai előtt. Még legtöbb eredetiség este az «osteriák»-nak nevezett csapszéki dinom-dánomokon fejlődik ki, a mikor zajos kedv támad, mely a kicsapongásig fajul néha.

A mint a korzón felgyűlnak az első gázlángok és lámpák, megkezdődik a lidérczáték. Egymás után villannak fel az apró lángok az utcákon, itt is, ott is egy, meg újra eltűnnek. Mintha ezernyi ezer fénybogar mozogna az éjben, az utolsó padlászobácskában is láthatók lesznek a fellobbanó lángok. Egy kéz sem jelenik meg fényvadásza nélkül, s minden arczól öröm és vidámság sugárzik. Az ünnepeletpontját érte el; ez a Moccio-est, melyen Karnevál hercezeit eltemetik, s élete világát kifújják. Ezért mindenki azon igyekszik, hogy a moccio, a világot, fuvással, kézzel, legyezéssel, bottal stb. kioltsa. «Meghalt a moccio!» hangzik mindenfelől, s mikor az utolsó moccio is el lett fújva, a vigadásnak vége szakad, másnap megkezdődik bünbánatos magabaszállásával a hamvazó szerda.

Említettük, hogy idei naptrunk szerint a márczius legnevezetesebb ünnepei kiesnek a hónapból s áprilisit gazdagítják. Így esik ki a több tekintetben fontos bőjti vasárnapok nagy része, ki a virágvasárnap, vagy csütörtök, az egész nagy hét és a husvét. Állandóan márczius 25-dikére esik azonban a gyümölcsöltő boldogasszony napja. Valószínű, hogy e nap gyümölcsöltő melléknévét onnan vette, mert általános a hit, hogy hármait vetnek, ültetnek, vagy oltanak e napon, hamar kikel, illetőleg megfog és jó termést hoz. Ezért ismerde Belgiumban egy másik neve is: Notre Dame de la Prospérité. Több közmondás is foglalkozik világszerte e nappal, s a németek szerint gyümölcsöltő napján érkeznek a feeskék hazra. Viszont egy angol babona azt tartja, hogy szerencsétlen az az év, melyben husvét és gyümölcsöltő egy napra esik. Tegyük még hozzá, hogy jó termő évre lehet következtetni állítólag, ha gyümölcsöltő Boldogasszony napja reggelén napkelte előtt az ég derült s a csillagok fényesen ragyognak.

Márczius három utolsó napját Angliában sok helyütt «kölesónnapoknak» nevezik, vonatkozásal arra az ir eredeti legendára, hogy a márczius megharagudott egy vén asszonyra s meg akarta ölni tenét. Mivel azonban ezt nem tehette saját hónapjában, három napot vett kölcsön áprilistől. Állítják azt is, hogy márczius végén az időjárás homlokegyenest ellenkező azzal, a milyen az elején volt.

A TERMÉSZET KALENDÁRIUMA.

III.

A nap időjárás tulajdonságairól legrégibb adatokkal Virgil Georgiconában találkozunk (I. 438) hol ekképen szól a költő róla:

Magasan fenn a nap, mely sohasem hazud,
Idők járásáról híven jósolni tud,
Ha álmos arczeval kél s boszus-kedvetlenül,
Ha arczán lombra folt, vagy szürke felleg ül,
Ha ködhomályon át küldi sugárait
S farkat fényt hintve szét, erőlen megtörök,
Borus idős s esőt remélhetsz biztosan,
Mely a természetnek és nyájának kárára van.

Viszont Máté evangéliumában (XVI. 2. 3) a kelő és nyugvó nap szinére nézve is találunk időjárás utalásokat. Krisztus mondja itt: «Mikor estve vagy, ezt mondjátok: Tiszta idő lesz, mert az ég veres, és reggel ezt mondjátok: Ma háborgó idő lesz, mert a szomorú ég veres.» Tehát a nap veresége nagy általánossággal befolyással bír az időjárás megváltozására; de hogy milyen irányban, az egészen a körülményektől függ. Egy milánói közmondás szintén elismeri, hogy ha reggel a nap veres, eső készül, ám ha a nap nyugtán veresedik ki az ég, ez épen ellenke-

zőleg szép időre mutat, azért mondja a máltai: «ha a nap veresen áldoz le, tartsd készen lovadat.» Talán érdekes lesz tudni, hogy ezzel is egészen ellenkező felfogás uralkodik a cseh népnél.

Mikor a nap keltét előz elő meg, ezt általában kedvező előjelnek tartják, csak Virginek nincs bizalma az ily napkeltekhez, mikor «Aurora félig nyitott szemmel és beteges sápadt arczeval üdvözli az eget.» Az is elterjedt babona, hogy ha az idő akkor változik, mikor a nap a déli fordulóba lép, ez legalább tizenkét óráig eltart. A nap nyugta esőt hoz, ha bágyadt, szelet, ha felbős, szép időt, ha tiszta és ha aranyzsinű. Csak ha egész a zenithig veti vissza sápadt veres fényt, mutat szelviharra és zivatarrá. Mikor a nap sugarai a felhőkön keresztül hosszú csíkokban látszanak, a nép képzelme mintegy hosszú csöveknek képzeli ezeket, melyek segítségével a nap a tengerből szívja fel vizét. Megfelel ez Virgil «bibit ingens arcus»-ának, és bármilyen gyermekek hiedelem is, megvan az az alapja, hogy a napnak azt a működését érzékelteti meg, melynek következtében a vízgőzöket magába vonja s esővé dolgozza fel.

Azt, hogy az idő a holddal együtt változik, tudvalevőleg igen okos emberek is hiszik, habár a tudományos meteorologia ki is mutatta, hogy egy szó sem igaz abból. Mindamellett oly elterjedt e vélemény, hogy foglalkozunk kényszerít kisse a hold és az időjárás között lenni vélt összefüggéssel is. A holdnak szombat napl változása és a vasárnapi holdtölte nagyon rossz előjelként vétetik sok helyt és különösen vizek áradását helyezi kilátásba. Ellenben szerencsés körülmény s szép időjárás záloga, ha a holdjárás hétfőre esik. Franciaországban a hold pénteki változását tartják különösen bajjósolatlannak. Szokták bizonyos értelemben magyarázni azt is, ha a hold fogyásában száruvala felfelé vagy lefelé áll. Mikor a hold halványan söt, nedves idő áll küszöbön, ha pedig vörösen söt, szél. Ezt már Virgil megjegyzi Georgikonában (430—31). Fényes és fehér holdvilág állandó szép idő jele. A hold e három tulajdonságára vonatkozik a latin közmondás:

«Pallida luna pluit, rubicunda flat, alba serenat.»

Ha a holdnak «udvara» van, jele, hogy eső készül. Továbbá mondják, hogy ha egy hónapban két holdtölte fordul elő, nagy víz és áradás várható.

A légköri villamosság sajátságai rendszeren némely állatokra is oly hatással vannak, hogy megérzik a közelgő időváltozást, s kéj-és fájdalom-érzetekkel néha kifejezést adnak ennek, még mielőtt látható jelei mutatkoznának az idő változásának. Így a kutya igen jó barometrumnak tartatik. Ha esőt érez, álmos és egész napon át alszik; változik az idő akkor is, ha füvet eszik, a földön hengergőzik és kapor. Az alföldön bizonyos szép időre következtetnek, ha a kutya az udvaron szabad ég alatt hál, de esőre, ha éjszakra fedél alá húzódik. A lónál sokan észlelhetik, hogy vihar alkalmával, még mielőtt a villám lecsapna, egész testében összerázkodik.

Jó időproféták a macskák is; dorombolásuk, tiszkölésük esőt jelent, szintűg ha az asztal lábait kapargatják. Spanyol vénasszonyok, mint olvassuk, a macska szőre fényességéből is szép időre tudnak következtetni, különféle utleírások pedig beszélik, hogy a tengerészek egy macska vízbeutasztásával remélnek kedvező szélhez jutni. Esőt jelez, ha a macska nagyon húzódik a tűzhelyhez vagy lábait nyalogatja és mosdik. A verőfényes tavasi délutánok falpredésekből, kőmálladékokból seregestől eltöndülő szabófogár vagy isten tehene szép piros hátával bizonyos jele a szép tavasi idők beálltának. Vannak aztán rovarok, melyek egészen más, mint az időre vonatkozó jóslatokban birnak tekintélyvel. Csak a kedves kis katóbogarait említjük ezek közül, mely a lányka kezére szállva, alkalmat ad kíváncsisága kielégítésére.

Katiczabogár repül el,
Merre viszik férjhez?

vagy pedig:

Katiczabogár repül el,
Jón az anyád kötéllel,
Tüzes korbáccsal.

S a merre a fényes bogárka repül, arra viszik a leányt is férjhez.

Ha a disznó szalmát hord ójába, ha a csorda rőfögve szalad haza, mindkettő rossz időnek jele. Ha a tehén orrikait tágtítja és a levegőbe szag-

lász, esőt érez. Ha első lábait nyalogatja vagy jobb oldalára fekszik, változik az idő, s szintűg ha farkát a sövényhez csapdossa. Ha a jószág össze csoportosul, ha a kosok összetűznek, ha a szárnak erősen ízlik és füleit hegyzi, mindez biztos előjele az esőnek.

Nagyon sok állat bír még a képességgel, hogy az időt megjósolja, így a földi giliszták, vagy a vakandok, melyről azt tartják, hogy ha a földet túrja, esőt érez, ellenben ha felszínre jön, meleg idő áll be. Ha vízáradásokat sejt elhagyja a réteket s lapályokat, de visszajő újra, ha semmi veszély nem háborgatja. A kecske sinces minden időjős ösztön híjával, mert ha zivatart közeledik, keresi erősen a födelet. A békák brekegése és kurutyolása is elárulja az eső közelségét; s a gyermekeknek egész élő kalendárium a kézbe vett csigabiga, melytől énekeszerű szavak kíséretében tudakolják az időt.

Csigabiga öltsd ki szarvad,
En is tolom talicskádat,
Te is told az enyimet,

vagy pedig:

«Csigabiga nyujtsd ki szarvad,
Jönnek a tafarok,
Sós kúba vetnek,
Malomkővel lenyomatnak,
Hujj ki biga, hujj ki!»

Mire aztán szép idő esetében a csiga kidugja szarvait. Megjegyezzük, hogy a csiga háza nyílásának elnyálkásodásából is szoktak esős időre vonni következtetést.

Eső közeledtére egyszerre távolfevő hegyek tisztábban lesznek láthatók, mint egyébkor, távoli patakok zugása messze, mérőföldre elhallatszik. Néha a rézek is nagy zajt csapnak s felrepül próbálgatnak. A gazdasszony arról is meg van győződve, hogy ha a szikra beleszökik fazekába, vagy a tűz kék lánggal ég, esőre fordul az idő. Szentűg, ha a macska háttal ül a tűznek, ha a kakasok, mielőtt elpihenének, kukorikolnak, a majorság nyughatatlan, összekap egymásközt s a szokotnál jobban tollszökik; ha a pulykák lár-máznak, ha a holló korán reggel krárog, ha a feeske alant repül, a minek az is lehet oka, hogy ilyenkor a táplálékát képező rovarok esőt érezve, alantibb rétegekbe szállnak, hogy fedél alá menekülhessenek.

Főös számmal vannak végül a növények közt is olyanok, melyeknek időjárás-képességében a köznépnek több bizalma van, mint akarmiféle tudományos műszerben a világon. Ilyenek, hogy többet ne említsünk, az estike, napraforgó, a folyondár. Némely virág eső előtt becukja szirmai, más meg örökösen a nap felé fordul, mint ezt Linné is elismerte, reggel napkeletre, délen egyenesen fölfelé, délután nyugat felé, éjjel pedig észak felé. A nyár- és tölgyfa virágzása idejéből is tudnak sokan bizonyos időjárás-tani eredményeket kivonni. Régebben közhit volt, hogy ha a rózsák és ibolyák ősszel is nyílnak, a következő évben valami nagy járvány lesz. Másfelől tudni vélik, hogy a nyári rózsák Mária Magdolna napja után elhervadnak. Jó diótermés kedvező időjárásra mutat, ha pedig októberi levélhullásuk sok levél marad esüggve száran s ott fehéredik meg, biztosra veszik, hogy erős tél és sok hó lesz.

V—r.

AZ ÁLLATOK HALÁLA.

A halál, a mint azt az újabb észleletek és részben tetszalottak által szerzett tapasztalatok bizonyossá tették, testileg nem okoz fájdalmat, sőt bizonyos kellemes érzettel jár együtt, hasonlóan ahhoz, mely az alvást megelőzi vagy az opiummámor alatt érezhető. A halálhórgés nem fájdalom nyilvánulása, mint sokan hiszik, hanem a szívbenulás folytán áll elő oly módon, hogy a tüdőhólyagok nedvességgel telnek meg. Haldoklásnál ugyanis a vérből szénsav fejlődik ki, mely a test egyes benső részeire tapad és azáltal az érő idegeket megtoptítja s így fájdalom-enythő méréggé lesz.

Bármily fájdalommentes, sőt állítólag részben kellemes érzettel is van összekötve a halál testi-leg, az embereknél, különösen a felnőtteknél, megkeseríti azt a halálfélelem, mely főképp a bizonytalan jövő tudatából ered. Az állatok, melyeknek általában véve nincs öntudatuk, e tekintetben szerencsésebbek, mint az ember, bár halálfélelemnek bizonyos nyoma náluk is észlelhető, különösen azoknál, a melyek fejlettebb tehetségűek.

A legalsóbb rendű állatok, infuzóriák, férgek valószínűleg fájdalom és sejtelen nélkül pusztulnak el, épen úgy mint a növények. Gyakran észlelték ugyan, hogy a száradásnak kitett infuzóriák keresni látszanak a nedvességet, de ez bizonytalan nem azért történik, mintha félénék a haláltól, melyről semmi fogalmuk sincs, hanem mivel ösztönyszerűleg kerülük a kellemetlen helyzetet oly formán, mint az alvó ember egész öntudatlanul magára vonja a takarót, ha fázik. Még a kagylók és csigák halála is csak elszunyadásnak látszik és legelőször a polypnál mutatkozik némi előérzet a halálnak abban, hogy testének színe egymásután gyorsan változik.

A rovarok és legyek társaik halálát sem látszanak észrevenni s haldoklókon és hullákon egyaránt zavartalanul járkálnak, a gombostűre szurt rovar fájdalmat nem mutat s még hosszú ideig egészen úgy él, mint előbb. A «természettel» halálra szánt halak, különösen a csipák, már kétségteletlenül halálküzdelmet folytatnak s van fájdalmuk is, de még nincs előérzetük a bekövetkező halálról. Ilyesmit csak némely madaraknál és emlősöknél lehetett eddig észlelni. A hattyuk haldokló dala nagyon regezerű, de az bizonyos, hogy a kanári madaraktól pusztulásuk előtt gyakran lehet idegenszerű hangokat hallani, bár fájdalmat vagy aggodalmat ök sem mutatnak. A galamb behunyja szemét s csöndesen elszunnyad. Más madarak, különösen a tyúk-félék, haldoklásuk előtt nagyon nyugtalanok, mintha vándorolni akarnának. A golyáknál leginkább kifejlődhet a halál képzete, mivel tudvalevőleg náluk valóságos «törvényeszi kivégzések» is fordulnak elő. A haldokló keselyű tökéletesen úgy sohajt, mint az ember. Hogy a madaraknak már általánosan van képzetük a halálról, tanusítja az a körülmény, hogy a legtöbben — néha még oly megható módon is, mint a kanári madarak — tudomást vesznek társaik pusztulásáról.

Még jobban kifejlődött ez előérzet egyes emlősöknél. A megfogott patkányok és egerek, ugyisintén a vágóhídra vitt ökrök valóságos halálfélelem mutatnak, részben talán azért, mivel ugyanott kivégzett társaik véreinek szagát megérik. A macskák haldoklása emlékeztet a régi kor hőseiére, kik elakarták arcukat, hogy a halálküzdelem nyoma se lássék; a macskák is elfutnak az emberek s más élő lények elől, ha érzik, hogy utolsó órájuk közeledik. A többi háziállatoknál is ki van fejlődve a halálfélelem, legalább oly fokig, mint a kis gyermekeknél. A ló hősiessé mulik ki, nyugodtan, nyögés nélkül, göröcsön vonaglásai között is némán pusztul el. Állatkerék és állatseregletek tulajdonosainak bizonyítása szerint az elefánt és oroszlán halála is mindenkor csöndes és méltóságos. Valószínű, hogy van sejtelmük a halálról, de nincs halálfélelmük. A kutya-knál a haldoklás már igen változatos, egy gondos észlelő szerint a bolognai ölebek nyugodtan s méltóságosan pusztulnak el; a pudlikutya haldokolva felkeresi gazdáját s kezét nyalja meg.

Bármily előérzete legyen is különben némely állatok a halálról, mindenik könnyebben hal meg, mint az ember, mert tulajdonképp halálfélelmök nincs s a jövő felett nem aggódnak, szembeötöl azonban, hogy még e látszólag egészen erkölcsi s szellemi kérdésnél is mily nagy összefüggés létezik a testi szervezet tökéletességi fokozata s a halálfélelem és félelem nagysága között. Az ember a legfejlettebb s épen ezért kell legtöbbet szenvednie, a mozdulatlan kő s az érzéketlen növény közönye az egyed pusztulásával szemben az embernek nem adatott s legkevésbébbé a művelt embernek, ki az állati élet céljairól is szeret és tud gondolkozni.

A MARGITSZIGETEN.

Rudnyánszky Gyulától.

Elvonulva, a magányban,
Bám és gondom mind lehánytam.
Szárnyaimat megereszve,
Könnyű lettem, mint a feeske,
S verőfényes, mint a nap;
Virágok közt andalgva,
Fütyörészve, dalba fogva,
Bolygok árnyas fák alatt.

Ide méltán, félig holtan,
Csüggedve vándoroltam;
Azt hívém már, — kinjaimra
Enyhülésem nincsen írja,
Elenyészem nyomtalan,
S a mi bennem halhatatlan,
Mint a bennem elpattan,
Es örökre oda van!

Már lemondtam, néma lettem,
Kobozt verni elfeledtem;
Az utolsó dal zenéje
Zárt szívemben, sajgva, égve,
Mint belétört nyíl maradt;
S gondolom, ha meg nem értik,
Jobb, ha szívem titkón maradj,
S hangot többé már nem ad.

S a világtól elszakadva,
Omnamnak visszaadva,
Ime, most hogy földelültem
Üdvösségtől istentültem,
És eszmékben gazdagodtam,
Érzésimnek hangja támadt,
S a mi kéj és a mi bánat,
Viszszazeng völg, halom.

Emberek közt porba sújtva,
Készülttem a végső útra;
Elborított a sötétség,
Kifárasztott a sok kétség,
Sivatag volt e kebel...
S most úgy érzem, újra élek,
Viszszart belém a lélek;
A természet fölemel!

Föl van oldva a nagy átok!
Százados fák, friss virágok
Rám hajolnak fényben, árnyban;
S boldogságom e magányban
Elmerülve érzemem.
Oh hatalmas, szép természet,
Hogy a lellem rokon véled:
El nem múló, végtelen.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

«Fényben, árnyban.» Ezt a címet viseli egy díszes kiállítású kötet, merített papíron (s mint a címzlap hátán egy jegyzetből olvassuk, 20 számozott példány japáni papíron), mely Rudnyánszky Gyula tíz év alatt (1876—1886) írt költeményeit foglalja magában. Fialtalbó költőnk nemzedékéből a legjobbak egyike — nem akarunk róla sem sokat, sem keveset mondani. Egy ifjú, ki az élet sanyarú iskolájában nagy megpróbáltatásokon ment át, tévedett, meg is botlott, sokat elvesztett, de hitét nem vesztette el. Szenvedései megszólalnak dalaiiban, erős hangon, sokszor sötéten; de kétségbeesés, embergyűlölet, világfájdalom nem vesz erőt lelkén. Isten kezéből elveszi, eltűri a csapást, de Istent gondolatban sem káromolja soha; az emberektől vett sérelmetől feljajdul, megsziúszzen sokszor, meg is veti a gonoszokat, de nem gyűlöli meg a fajt s egy percig sem kételkedik Isten igazságában. Ez az egyik szép oldala költészetének; s a másik, nem kevésbé méltánylandó, hogy bár a szerelem, a naiv daltól kezdve az érzelmes, sőt szenvedélyes énekig, változatban susog, zeng és lobog verseiben, az érzékiség szennyétől tiszta marad s még leghevesebb nyilatkozásaiiban is nemes és bensőséggel teljes. Ezért a két tulajdonáért soroljuk e kötetet a jobbak közé, a melyek e mai, erkölcsiileg beteg világban, a hol a szeretet helyét a vérben lakó vagy az affektált gyűlölet, az igazi szerelemet az érzékiség s testi mámor bitorolják, a hol a hitet és az erkölcsi világrendben való bizodalmat a frivol materializmus és az úgynevezett világfájdalom szorítja háttérbe — s a mai (többnyire léha és türes) verselőki csicseregései közt szinte meglepő kivétel gyanánt állnak előtünk. Rudnyánszky Gyula versei azonban, e két — erkölcsi — tulajdonokon kívül is elismerésre számíthatnak a költészet és jó izlés barátainál. Kötetében, mely mintegy százötven költeményt foglal magában, alig találunk kivétőt — s ez nagy szó, mert a költők egy-két jobb darabjokért öt-hat sejeletnek is meg szoktak kegyelmezni, ha kötetes gyűjteményt adnak, Rudnyánszky pedig, ki e tíz év alatt bizonyára többet is írt, úgy látszik üdvös szigorú és kritikát gyakorolt maga iránt. Verskötetének érdemeit szolgál változatossága is, hangban, tárgyban, műfajokban. A heinei daltól s érzelmes szerelmi verstől kezdve a hazafias ódái, a bölcselmi eszmélkedésig, a maró szatirától kezdve a lyrai beszélyig, majd minden műfajt megpróbált. Szerelmi dalait, különösen a nejéhez írottakat bensőséggel jellemzi. Néhány műfordítás, Goethe-, Schiller-, Le-nau-, Coppée- stb.-től, a legsikerültebbekkel versyeznek e részben elég gazdag irodalmunkban. Egy szoval, Rudnyánszky költeményeit legújabb versirodalomunk szebb lapjai egyikére jegyezzük fel, ajánljuk olvasóink figyelmébe, a szerzőnek pedig kitartást s még magasabb sikereket kívánunk. Ezekre annál inkább lehet kilátása, mert két énekes versenye, «A boldog-talan», van munkában, melynek hangulatoktól elő-

hangja e kötetben olvasható, úgy szintén «Pázmán lovag» című versekben írt vígjátéka, melyből egy csinos párbeszédet «A csók» — s néhány böles és eszes mondást, «Mátyás király mondása» cím alatt kapunk mutatványul. Egy szóval Rudnyánszky még emelkedő korszakában van s töle irodalmunk még sok szepet várhat. — A kötet Agrer Lajos kiadásában jelent meg s ára 2 forint 40 kr.

A francia költészet ismertetése. Olvasókönyv középiskoláknak s magánhasználatra. Szerkesztette *Haraszthy Gyula*, ára 1 frt 80 kr. Budapest, kiadja *Hornvánszky Viktor* akad. könyvtáros. Nagy nyolcadrét. 246 oldal. A francia költészetnek világszerte elismert remekeiből összeállított ilyen gyűjtemény nemcsak iskolai, de általán magánhasználatra, a nagy közönség számára is ajánlatos. Corneille, Racine, Molière, La Fontaine, Boileau, Lesage, Voltaire, Rousseau, B. d. Saint-Pierre, Beaumarchais, A. Chénier, Chateaubriand, Beranger, Lamartine, De Vigny, Hugo Vitor, Musset Alfred legjelesbb művei részint egészben, részint a nagyobbak — kisebb, de legszebb részletekben vannak ismertetve, — olyképp, hogy ez utóbbiak is, az előrebocsajtott mesemagyarázat után, azok által is megérthetők és élvezhetők, a kik az egészet nem olvasták.

Az országos kiállításról szóló főjelentés első füzetét elhagyták a sajtót. A kiállítási bizottság adja ki és Keleti Károly, az országos statisztikai osztály elnöke szerkeszti, kit a feladatban jeles szakemberek támogatnak. A kiállítás közgazdasági eredményeit örökíti meg e munka, hozzá adva a kritikát és tanulsókat is. Az egész munka négy kötetre van tervezve. Most megjelent belőle az első kötet első füzeté, mely a kiállítás történetét szervezését adja elő, leírja az épületeket, megismerteti a kiállítás szabályaival, kezelésével, a juryval, végül pedig a számításokkal. Ezt a részt *Schnierer Gyula*, a kiállítás volt igazgatója írta, s megaláljuk benne, a mi figyelmű és folygyszerű érdemei és a mi más hasonló kiállításoknál mintaszerűleg értékesíthető. A jelentésnek ez a része fennmaradó képekkel van illusztrálva, melyek az egész kiállítás látképét, főbb épületeit, s az érmeiket és okiratokat tünteti föl és Kozmata Ferencz műintézeté állította ki. Megjelentek továbbá: a III. kötet és IV. kötet első füzetéi.

Mint látszik, a jelentés egyes részei abban a sorrendben hagyják el a sajtót, a mint az illető szakreferensek elkészülnek dolgozataikkal. Az említett két füzetben a vegyeszeti iparról *dr. Liebermann Leo*, a malomiparról *Burchard Konrad*, a czukoriparról *ifj. hatvani Deutsch József*, a vegyes élelmi szerekéről *Bráday Kálmán*, a zenészeti iparról *id. Abrányi Kornél*, a tudományos eszközökről és műszerekről *Krusper István*, az építési iparról *Lechner Lajos* irtak figyelemreméltó jelentéseket. A jelentés legérdekesebb részét kétségkívül a szerkesztő *Keleti Károly* által írt rész (első kötet, II. rész) fogja képezni, mely az általános áttekintést, a közgazdasági és közművelődési következtetéseket fogja felölelni. Ez a rész a jelentésnek most van sajtó alá. A II. kötet kizárólag a mezőgazdaságot, az állattenyésztést és az őstermelést, a III. kötet az ipart, a IV. kötet a műipart, a művészetet, a közoktatást, a közlekedést és pótkiállításokat fogják felölelni. E hivatalos jelentést minden kiállítónak meg kellene szereznie, mert ez maradvány emléke lesz a kiállításnak. Ára is olcsó: a négy kötetre tervezett mű 5 forintba kerül.

Pallas könyvtár. A Pallas irodalmi részvénytársaság által megindított regénytárban két regény jelent meg ismét; mindenik kettős füzetet tesz a vállalatban. Az egyik *«Zárt ajtóknak mögött»*, eredeti regény *Beniczky Bajza* Lenkéttől; a másik pedig *Gréville* Henry francia regénye *«Kleopatra»*, fordította *Fái Béla*. A két vászonba kötött regények ára egy-egy forint.

Vas Gereben összes munkáiból Méhner Vilmos kiadásában és *Gyula László* rajzaival ellátva, ismét négy füzet (7-10-ik) került ki sajtó alól. Ezek «A régi jó idők» című regényes korrajzot fejezik be, s megkezdődik a 10-ik füzetben a *«Nagy idők, nagy emberek»* című korrajz. Egy füzet ára 25 kr.

Az osztrák-magyar monarchia irásában és képméretű nagy népméretű műből küldték szét a 8-dik füzetet a bizománya *Révai testvérek*. E füzet Bécs és Isztria ismertetésével foglalkozik. *Niemann György* a XVI-XVIII. századbeli építés emlékeit mutatja be. *Lützow Károly* Bécs város újabb építkezéseiről értekezik, *Schlögl Frigyes* pedig a bécsi népeletről közöl érdekesen tájékoztató leírást. A szöveg számos szép rajz érdekesíti; 12 finom kivitteli kép ábrázolja a császárváros régebbi és újabb monumentális épületeit. A füzet ára 30 kr.

Folyóiratok. A *«Philologiai közöny»* márciusi számban *Pozder Károly* a világnyelvről, a *«volapük»*ről értekezik, melyet feltalálója *Schleyer*, listelzet-

teni plebános tudományos alapon gondolt ki, s a német földön sokan művelik. *Váczy János* «A magyar klasszikai iskola trüszja» czímen *Baróti Szabó Dávid*-dal, *Rájinis Józseffel* és *Révai Miklóssal* foglalkozik; *Gajári Lajos* pedig *Ballasa Bálint* virágképeiről ír. *Könyvismertetések*, philologiai programtervezések, fordítások, vegyesek egészítik ki a jól szerkesztett folyóiratot ez új füzetének tartalmát. — *A Természetudományi Közöny* kisebb közleményeken kívül két nagyobb dolgozat fejező részét közli: *dr. Sztéryni Hugótól* «A levegő szénásványai» és *dr. Ilosvay Lajos*tól «A külföldi múzeumokról és kiállításokról» írt cikkeket. — *A «Figyelő»* márciusi füzetében számos irodalomtörténeti közleményt tartalmaz.

Paedagogiai Plutarch, jelesebb paedagogusok, kiválóbb tantervi arckép- és életrajz gyűjteménye, tekintettel a magyarokra; szerkeszti *Orbók Mór*. A 3-ik és 4-ik füzet egyszerre jelent meg belőle, *Drodtleff Rudolf* kiadásában, Pozsonyban. A füzetben többi közt *dr. Kiss Aron* közli *Gönczy Pál* életrajzát egy új terjedelemben. *Tóth Józsefnek*, Pestmegye tanfelügyelőjének életrajzát *György Aladár* mutatja be. *Oláh Miklós*, volt esztergomi érseknek, a magyarhoni róm. kath. népoktatásügy hírneves reformátorának életrajzát *dr. Márki S.* írta meg. Még több életrajz is van a füzetben, mely kettős füzet lévén, ára 40 kr. Az egész mű 30 füzetre van tervezve, s megrendelhető a kiadónál, Pozsonyban.

Az «Ember tragédiája» németül. *Madách* drámai költeményének új német fordítása készült el. Nem az egész költemény adja ez, hanem azt a szinpadai átdolgozást, melyet *Paulay Ede* készített a nemzeti színház számára. A nagy hatás következtében több külföldi szinpad kérdézközlőket német fordítás után. E kiváló munkát felel meg *Fischer Sándor* most megjelent fordítása.

A nemzeti színházban március 12-ikén került színre *Gabányi Árpád* vígjátéka *«Az úszinték»*. Alapszámja nem új, angol és német elbeszélések többször vették tárgyul azt a feladatot, hogy megmutassák, mily zűrzavarokat idéz elő az udvariaskodáshoz és hazugsághoz szokott társadalomban az őszinteség. *Gabányi* vidámsággal dolgozta ki három felvonásban és tárgyalt. Hanem csakis egyes részek sikeréről lehet szó. Összhang nem tudott létesülni. Egyszer szentimentális, majd erős bohózat elem kezd felül kerekedni s az alakok is ép ily egyenetlen festésben jelennek meg, például az egyik főalak, a dúságadag *Baradlay Péter*, a ki okos ember létére is, meg hogy már a hatvanon is túl van, olyan szerelmi érzélgésbe tévelyedik, mint az operetek buffói.

A vígjáték jól indul, s első felvonása jó hangulatban tartja a közönséget. *Kamilla* egy fiatal özvegy és egy agglegény, *Baradlay Péter* az őszinteségről beszélgetnek, a mire *Baradlay* azt mondja, hogy azzal csak egy napig sem élhetnek békén a mi társadalomban; bolondnak tartanának, kerülnének. Az özvegy kételkedik s fogadnak, hogy egy napig őszinték lesznek. Az öreg ur rögtön őszinte vallomást tesz, hogy ő szereti az özvegyet, kéts feleségül venni. Jól van, ha elveszti fogadástát, a nő, hozzá megy feleségül. Epen az öreg ur születésnapja van; jönnek az üdvözlő rokonok, a kik mind örökségre számítnak, és az öreg ur mindenek elmondja, hogy mit gondol rólok és ajándékaikról. E jelenetekben sok mulatságos nyilatkozik, de később a mese szövevében erőteljesen súlyosodnak a darab fejlődésére. Az öreg urat a rokonok bolondnak tartják, még orvost is hoztatnak a városból. Az öreg ur unokaöccse is méltán gyankodhatik rá, észrevéve, hogy nagybátyja mily érzélgős szerelemmel viseltek *Kamilla* iránt, a kit az unokaöccs is szeret. Az öccs tehát úgy nyitja föl szemét az öregnek, hogy egy *Kamillához* intézett levelét látszólagos tévedésből a bácsi kezébe juttatja, a ki ebből azt is megtudja, hogy *Kamilla* ugyan egy perczig sem volt hozzá őszinte, mert már régen szereti öccsét. Legyenek tehát boldogok. *Kamilla* elvesztette ugyan a fogadást, de kezezől az öreg ur lemond. A színműnek épen főbb alakjai nem sok alkalmat nyújtanak, hogy a játékosan kiválóbb sikert biztosítsanak. A két főszerep *Caillag Teréz* és *Ujházy* kezében van, s mellettük a *Vizváry* pár, *Benedek*, *Hetényi*, *Mihályfi*, *Földényi*, *Palotai Piroksa* mind igen jól betöltik a vígjátékból rájuk eső helyet.

Az operaszínházban *Lassalle* francia baritonista «Rigoletto»-ban lépett föl másodszer, harmadik fölépte pedig vagy «Hamlet», vagy «Tell Vilmos» lesz. A jeles énekest második fölépítőként is tüntető tetszéssel fogadta a közönség.

A népszínházban márcz. 12-ikén új népszínművet adtak elő *«Czifra Zsuzsi lakodalma»* czímen. A színház kedvelt tagja, *Vidor Pál* írta, a «Vörös szipka» színművében rokonszenves darabot adott a népszínház játékkendjére. Azóta még két népszínművet írt. Az első mögött maradt mind a kettő. «Czifra Zsuzsi

lakodalma»-ban is vannak kedélyes részek, jól játszó alakok, de meséje nagyon kevés, s az esetleg hatékonyabb az epizódszerepek töltik be. A mi a szinpadon történik, a régebbi népszínművek nyomait járja, a mi egyébiránt nem volna nagy baj, de csak tétovázva, vontatottan járja. A tetszés inkább a szereplőknek szól, mint magának a darabnak.

Czifra Zsuzsi derék és szép paraszt lány. Egyetlen baja, hogy egy kicsit cizifrikodik, s e miatt apja adósságra keveredik, a hitelező pedig egy falusi agglegény, vagy a pénz, vagy a lányt kéri. Csak hogy a lányra többen is szemet vetettek. Először is a nyalka erdész, aztán az urasági lovász, végül pedig *András*, egy jóra való parasztelegény. *Zsuzsi* kereken visszautasítja a lovászt, *Andrásnak* pedig oda adja szívét. De a lovász most már boszut akar állni, s hogy *Zsuzsi* ne lehessen *András* se, az erdészszel hirbe keveri. Az esküvő már megtörténik, mikor a pletykát *András* és az egész lakodalmas nép megtudja, s a völgyben elúzi a menyasszonyt. Az agglegény, a hitelező meg újra megjelenik kéri a pénzt, fenyegetőzik; de mivel a völgyegénynek kellett volna az adósságot kifizetnie, most csak növekszik a bonyodalom, melynek számai igen szerteszét ágaznak. A lány keresztapja, az urasági vadász vállalkozik, hogy majd rendbe hozza mindent, s ki is deríti a lány ártatlanságát, nem valami elmes módon ugyan de aránylag rövid felvonás alatt. A darab mellékalkajai közt van egy étes guvernante, egy szerelmesen ömlédező kuka, egy mézáróselegény, melyek Csatai Zsófnak, Kassainak, és *Ujvárinak* alkalmat nyújtanak burleszk alakítására. A fő — mint minden népszínműben — *Blaháné*, *kinek Vidor* mozgalmassal szerepelt, s ki egész hívté szinpadon erejével járta Zsófit. A szerző is a közreműködők közt van, s ő — a mióta *Tamási* már kiműt a nyalka legények szerepköréből — a népszínműveknek és *Blaháné* játékaiknak vonzó kiegészítője. *Horváth*, *Német*, *Eöry*, *Szirmai* elismerésre méltó támogatói az új színműnek.

Uj zeneművek. *Rózsavölgyi* és társa zeneműkereskedésében megjelent: *Karolina keringő*, zongorára szerz. *Hölzl Lórinéz*; ára 1 forint; *Am revoir*, keringő, szerz. *Saint-Feról Olivier*; ára 1 forint.

KÖZINTÉZTEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia e hó 15-iki ülésén több szigoron szakelődás mellett két napi érdeklő is volt, az egyik a főváros ivóvizéről, a másik a veszteségről.

Ballo Mátyás szolt hozzá az ivóvíz kérdéséhez, abból az alkalmából, hogy a *Vértesszegyének* Táblánál nagy bőséggel fölbugyogó forrásvizet akarják Budapestre vezetni. *Ballo* tudományos szempontból vizsgálta a kérdést, s minden más terv mellett a tábai forrásoknak ide vezetést pártolja. Ez kitűnő ívóvíz. Két kifogást lehet ellene tenni: először, hogy kemény, de ez az egészégre nem ártalmas, másodsor, hogy melegebb mint a rendes ivóvíz; ugyanis 20 Celsius foknyi, a mi éghajlati viszonyaink közt pedig 10-15 foknyi meleg víz a legcélszerűbb. De a tábai víz 80 kilométernyi utat fog tenni, 30 óráig lesz földalatti csatornában, egy helyen alaguton is átjön. *Ballo* tehát azt a hitét fejezi ki, hogy a víz kelőleg lehülve érkezik a budapesti vezetékbe. *Fodor József* erre megjegyezte, hogy ezt határozottan nem lehet állítani. Neki az a meggyőződése, illetőleg aggodalma, hogy az nem fog lehülni a kellő mértékre. De ezt vizsgálat tárgyává tessük, még pedig úgy, hogy a forrásokból eredő gazdag patak partján különböző pontokon lyukakat ásnak, s ott azokban hőmérőket sülyesztenek el. *Högyes Endre* tért rá ezután az újs. másik alkalmoszerű tárgyra. A budapesti egyetem általános kör- és gyógytani intézetében végrehajtott kísérletek és tanulmányok közül mutatót kell kettőt. Ezek egyike «Adatok a veszteség fertőző anyagaik ismeretéhez». Az egyetem gyógytani intézetében több kísérletet tettek a veszteségnek állapotokba való oltásával. A vizsgálatok kiindulás pontját a múlt év nov. 13-iki, ez év janár 4-iki, febr. 10-iki és 27-iki budai és újpesti veszteségben elhalt esetek képezték. A vizsgálatokból kitűnik, hogy az emberi veszteség fertőző anyaga, ha az az állatokra visszahat, azokban ismét veszteséget idéz elő és állatokról állatokra való oltásokon tovább tenyésztésben épen olyan szabályosság tűnik elő, mintha a fertőző anyagot direkte állattól, pl. veszett kutyától vesztesék tenyésztés alá. Ezután áttért *Pasteur*nek legújabb nagyhírű kísérletei méltatására. A budapesti orvos-egyesület a kérdés tanulmányozására különböző, s kérdésköz közreműködők szakörökből álló bizottságot küldött ki, a melynek tagja a *Pasteur*hoz kiküldött *Babes* tanár is. E bizottság működése föl fogja ölelni a kérdésnek ugy tudományos, mint tekintettel különösen a hazai viszonyokra gyakorlati oldalát és azon reményben, hogy e közérdeklő működéséhez az illető körök erkölcsi és anyagi támogatását ki fogja nyerni.

Az úls további tárgyai voltak: *Konkoly Miklós* előterjesztése az 1885-ik évben hazánkban megfigyelt hulló csillagokról. *B. Eötvös Loránd* bemutatott *Bartonik Géza* egyetemi tanársegédéről egy új módszert, melynek segítségével a hangterjedés sebességét néhány méternyi téren az eddigig legnagyobb pontossággal lehet meghatározni. *Kriesch János*

bemutatta *Lenld* Adolf műgyemeti tanársegéd értékesítését: «A pókok végtárgyainak értelmezése boncz- és fejlődéstani tanulmányok alapján.» Végül *Than Károly* dr. *Domáth Gyula* értékesítését ismertette «A morfin dora az emberi szervezetben.» Ez arról szól, hogy a morfin nyomai elvesznek a szervezetben, a mi orvosrendőri szempontból is nevezetes, mert ha a morfint nem lehet kimutatni, abból még nem következik, hogy nem morfínnal történt e mérgezés.

A Szent-István társulat március 17. és 18-ikán tartotta évi közgyűlését a papnevelő-intézet nagy termében, hol előkelő közönség gyűlt össze. A főpapok közül ott voltak *Samassa* érsek, *Schlauch*, *Császka*, *Dulánszky*, *Kovács*, *Zalka*, *Lónhardt* püspökök; a főúri körökbeli gróf *Károlyi Sándor*, a társulat elnöke, gróf *Apponyi Albert*, gróf *Szapáry Géza*, gróf *Zichy* *Nándor*, stb. A gyűlésen a herceggímás elnökölt. Emelkedett szellemű szép beszédet mondott, melyben az újkori tudományos buvárkodás és a vallás közti viszonyt fejtegette, s a vallás feladatáról szólt, melynek vissza kell szereznie az ember elvesztett hitét.

A bíbornok-primást küldöttség hívta meg a közgyűlésre, s megjelentekor nagy éljénzéssel fogadták. Megnyitó beszéde kiváló tetszésben részesült. E beszéd félreismertethetetlen kifejezése a magyar főpapság szabadelvű gondolkodásának. A társulat működésére hivatkozva, úgy fejezte ki magát, hogy itt nem a tudomány magaslatait kell keresni; a társulat a keresztény tudomány tőkéit kis részletekben, apró pénzre váltva szivárogtatja a magyar nép közé. Ily tevékenységnek szükséges tudni, mily tőkéket gyűjtenek mások ellenkező irányban, mily vezeték, mily felirata pénzt szórnak azok a nép közé. A vallásellenes tudomány abban tetszeleg magának, hogy az Istenben való hitet ellenkezőnek állítja az emberi kutatás és bölcsészet eredményeivel. Semmi sincs isteni, minden csak emberi. Ez a tudomány a vallást és tanait magára nézve nem létezőnek tekintti. A bíbornok-primás az újabb tudományos irodalom sok műve fölött tartott szemlést, s idézte a pápa egyik encziklikáját, mely mondja: «bármilyen történet a tudományok határainak szélesbítésére, az egyház készséggel és örömmel fog hozzájárulni.» Válasza a hitetlen sivarágást, mely kétértelműen kerget s két nagy elvre mutatott, mint a szellemi élet vezéreire. Ezek: a tudományos buvárkodás és az istenben való hit. Az egyik emberi, a másik isteni jellegű, de az ellentét között csak mesterkélt, mert az emberi ész és vívmányai is csak istentől erednek. E harcban a vallás bizonyonyal diadalmaszkodni fog. Idézte *Hugo Viktor* egy 1880-ban mondott beszédéből e szavakat: «En javítani akarom a szenvedők helyzetét; de a javítások eléseje: adjunk a szenvedőknek hitet és reményt. Hirdessük az istent, ki nélkül nem volna érdemes élni. A ker. hit az embert bölcsesé, jó-akaróvá, igazságossá, alázatossá, nagygyá, a szabadságra méltóvá teszi.»

A nagy hatást tett beszédet az évkönyvben fogják kinyomatni. Ezután *gr. Apponyi Albert* megemlékezett a társulat elhunyt alelnökének, *Tárkányi Bélának* érdemeiről s indítványozta, hogy a jövő közgyűlésen tartásuk meg föltöte az emlékbeszédet. Következtek a választások. Alelnökül egyhangyul *dr. Steiner Fülöp* nagyváradi kanonokot választották meg, titkárral pedig szavazat útján *Hummer Nándor*, pénztárnokul *Venczel Gyulát*. A számadások szerint a tavalyi bevétel 103 571 frt, a kiadás 98,422 frt volt, a társulati vagyon 100,541 frt. Az idei költségvetés 96,019 frt bevételben és 92,348 frt kiadásban van megállapítva.

Az iparművészeti társulat vagyona, egy év alatt, 29,342 frtra emelkedett. Ezen kívül van még 4260 frt be nem fizetett alapítványi tőke. A társulat e hó 28-án délelőtti tizenegy órákor az iparművészeti múzeumban tartja első rendes évi közgyűlését. A választmány ekkor fogja előterjeszteni javaslatait a társulati gyakorlati működésének módozatairól és meg hatalmazást fog kérni, hogy az alapítke egyharmadát mint forgó tőket használhassa föl.

MI UJSÁG?

A trónörökös-pár *Lacromában*. A trónörökös pár tengeri utazására nagyon kedvezőtlen volt az időjárás. Hűdég szél körbeszóla a tengert, s a «Greif» yacht vendége *Rudolf trónörökös* és *Bombelles* gróf kíséretével mind megkapták a tengeri betegségget, köztük *Stefánia főherceggasszony* is. Fokozta a kellemetlenséget a feltámadt fagyos bőra. mely miatt a «Greif» kévsé érkezett meg *Lacromába*. *Stefánia* trónörökösné áthült s a megérkezés után orvosi tanácsra két napra ágyban kellett maradnia. De aztán hamar lett s ma viruló egészségben van. Mint figyelemreméltó dolgot írják meg, hogy f. hó 10-én *Lacromán* is erősen havazott, nagy kárára az előrelhaladott tenyészotnek. Reménylik azonban az időjá-

rás jobbrafordulását s ennek záloga az erdei sneffek megérkezése. *Rudolf trónörökös* a bőra miatt nem mehetett ki a vadászatra. *A trónörökös* e hó 18-ikán *Lajos Viktor főherceggel* a kattarói öbölbe tett kirándulást a «Greif» yachtton. Inkognitóban, délben érkeztek a *Bocche di Kattaróba*, érintették a kikötőt, s este visszatértek *Lacroma*-szigetére.

Az angol királyné uralkodási jubileuma. 1887. június 20-án lesz ötven éve annak, hogy *Viktória* angol királyné a trónra lépett. Csak két angol király uralkodott ennél tovább. II. *Henrik* 1216-tól 1272-ig és III. *György* 1760-tól 1820-ig. Az angolok a királyné jubileumát nagyszerű nemzeti tüntetésre akarják felhasználni és többek közt egy feliratot készülnék a királynének átadni, melyben arra kéri őt, hogy a jubileum nagyobb dícsőségére családjával együtt látogatná meg az egyesült királyság nagyobb városait.

Kossuth egészségi állapota. *Reclusnek* a lapokban közzétett levele aggodalmakat ébresztett *Kossuth* egészsége iránt. *Kossuth* azonban, ki Nápolyban időzött, a legjobb egészségben van. *Kissé* gyöngékedett a télén, de teljes erejét visszanyerte és állandó tartózkodásra ismét visszatért *Turiba*, hol folytatja azon gyógymódot, melyet *Semolla* nagyhírű nápolyi tanár tanácsolt neki.

Liszt és Munkácsy. *Liszt* a múlt héten eltávozott *Budapestről*. *Munkácsyné* levelében meghívta, hogy párisi időzése alatt legyen az ő vendégük. *Munkácsy* pedig az ott időzés alatt azon lesz, hogy *Liszt* arcképet természet után megfesse.

Az erdélyi ref. püspök alapítványa. *Szász Domokos* erdélyi ref. püspök felesége 80-ik évfordulójára alkalmából ennek, valamint elhunyt édesatyjának, néhai idősb *Szász Károlynak* emlékére 10,000 forintos alapítványt tett, mely holta napján válik esedékessé. Az erre vonatkozó közjegyzői okiratot a hozzá csatolt 10,000 forto életbiztosítási kötvénnyel együtt az egyházkerületi igazgatóságának kezelése alá adta oly czéllal, hogy az alapítvány évi jövedelmének négy ötödérése családí ösztöndíjra vagy segélypénzre, ötödérése pedig az egyházkerületi, vagy ha létesül, az egyetemes egyház papi özvegy-árva-alap járulékal szolgáljon. Ugyan erre a czélra fog fordíthatni a négy ötödérse is olyan érben, midőn a család egyes leszármazottjai közül a segélydíjra senki sem szorul s nem lesz, a ki az ösztöndíjat igénybe vegye.

Az építkezések Budapestén. A tavaszsal a fővárosban ismét tömeges építkezések indulnak meg. Több évre terjedő és legnevezetesebb ezek közt a külső körút építése, e nagy és széles utvonallal mely a *Margit-híd*től kiindulva, a pesti rész összes külvárosait félkörben szeli át és az elevatornál ismét a *Dunához* visz. A kiasajjtításokra szükséges kölcsönt a közmunkatartás most kötötte meg az első hazai takarékpénztárral. A külső körút a városi életet szétosztja a külvárosokban is; csak díszes épületeket emelhetni rajta s így környéke szépségét is maga után vonja. E nagy munka mellett a város minden részében teljes erővel indulnak meg az egyes építkezések is, mint az eddig kiadott építési engedélyek adatak engedélyt. Ezek közül négyemeletes 4, háromemeletes 26, kételemeletes 32, egyemeletes 41, a többi földszintes. Az *Orezy*-kert háta mögött, az állító ut jobb oldalán egész új városrészt építése kezdődik, családi házakkal, mindenik kerttel körülvéve. Ez a házipítő tisztviselői telepe, melyen az őszig 50-60 ház épül. A *Gellérthegyen* pedig a nyaralók építése foly tovább. A néhány év előtt meg kopasz-Gellért egyik oldalát már szép ültetvények borítják, a másik oldalon pedig egymás után emelkednek a nyári lakok.

A pesti ref. gymnázium kitépése. A *Kalvin-téri* ref. gymnázium eredetileg paplaknak és papnevelőnek épült, mint iskolai helyiség tehát nem felelt meg a fokozott igényeknek. Az egyházközség új épületet kíván emelni az iskolák számára, s erre a czélra telket kért a fővárostól a szomszédos *Lónyay*-utczában, valamint 25,000 frtnyi segélyt az építkezésre. A főváros tanügyi bizottsága pártolja a kérelmet, s teljesítéséhez csak azt a feltételt köti, hogy három év alatt fölépüljön, s ha az épületet valamikor nem iskolai czélokra használják, a telek mai ára megfizetendő.

A tud. akadémia megtámadott öröksége. Az 1883. nov. 30-án elhunyt *Zsivora György* általános örököse, *Zsivora József* útján végrendeletileg 100,000 forintot hagyott a magyar tudományos akadémiának, mit ez a hagyó-éki tárgyalás után mindjárt föl is vett. Az 1879. jun. 24-én kelt végrendeletben *Zsivora Pál* gazdatisztéről, az elhunynak unokaöccséről említés nem volt téve és ő a hagyatéki tárgyalásra nem is jelentkezett. Később azonban 10,000 forint erejéig keresetet indított az akadémia ellen oly czímen, hogy ez összeget hagyójátja neki ajándékozta. Bizonyítékul fösmutatta elhunyt nagybátyjának egy hozzá intézett levelét, melyben azt írja, hogy unokaöccsese sorsáról gondoskodni kíván, még pedig úgy, hogy vagy jószágot vesz neki, vagy pedig 10,000 frtot ajándékozik neki, mit hivatalos okmányban is kért volna megerősíteni; az említett összeget azonban — mivel annak kamatait az idő szerint saját szükségleteire fordítja — csak halála után hagyományozhatná neki. *Zsivora Pál* erre és még egy másik hasonló tartalom levélre alapította keresetét. Az akadémia jogi képviselője ennek ellenében tagadta a levélben foglalt pusztá ígért kötelező erejét és azt, hogy ez esetben élők közötti ajándékozás forogna fenn, mert ehhez megkívántatik, hogy az ajándék tényleg átadassék. Az első bíróság *Zsivora Pál* keresetétnek helyt adott és az akadémiát a perelt 10,000 frtnak és kamatainak fölperesjára leendő kifizetésére kötelezte. A kir. tábla V. polgári tanácsa az első bíróság ítéletét megváltoztatta és *Zsivora Pál* fölperest keresetével föltűntül elutasította, a perkötelezések pedig kölcsönösen megszűntette.

A halasi ref. gymnázium *Szilágyi Dániel*, *Konstantinápolyban* elhalt hazánkfia könyvtárát, mely mintegy 10,000—12,000 kötet könyvet tartalmaz, az örökösöktől 1000 frtot megvásárolta. A könyvtár egy részét, t. i. a kéziratokat a tud. akadémia vette meg, a tulajdonképeni könyvtár azonban, mely tulajdonlag becses és ritka könyvekből áll, a halasi főgymnázium könyvtárába fog kerülni. A könyvtár e nagybecsű gyűjtemény bekebelezése által mintegy 25,000 kötetre szaporodott fel.

Kisfaludy-szobor *Győrött*. A *Kisfaludy-szobor* költségeinek összegyűjtésére s a szobor felállítására érdekében megalakított bizottság *Győrött* jövő héten nagy hangszeren rendez az ottani színházban. A hangversenyben közreműködnek *Zichy Géza* gr., *P. Márkus* *Emilia*, *Gassi*, *Nádasdy*, *Náday* stb.

A márciusi hó. Tavaszodni nem akar, és a hagyományos márciusi hó forrgetegek alakjában dühögött még márcz. 17-ikén. A *Bakony* körül oly hózivatar volt, hogy a magyar nyugati vasut vonalain a vonatok csak hóekék előrebocsátásával közlekedhettek, sőt egy helyen keresztül hatolni sem lehetett, s az utasok csak átszállással mehettek tovább, másik vonaton. Ugyane napon *Galicziában* a legtöbb vasuton megakadt a közlekedés, a rendkívüli havazások miatt; néhol két napig tartott a vasut felszabadítása.

A Jules Verne elleni merénylet. A sebesülés, melyet a hírneves írón unokaöccse golyója ejtett, elég súlyos. *Kinos* műtétnek kellett magát alája vetnie, a műtétet pedig oly heves láz követte, hogy *Verne* családja a legnagyobb aggodalmakba esett. De a beteg ettől kezdve jobban lett s remélhető, hogy pár hét alatt tökéletesen felgyógyul.

Kirándulás a tengeren és Montenegróba. Az országos közpiskolai tanáregylet a nyáron, fűmei közgyűlése alkalmával, nagyobb kirándulást is tervez a dalmát partok mentén. *Fiuméből* *Zárába* hajóznak, innen a *Kerka* zuhatajához rándulnak, aztán *Spalaton*, *Raguzán*, *Lacroma*-szigetén keresztül *Kattaróba* mennek, innen pedig *Czetinebe*, *Montenegró* fővárosába, *Kattaróbeli* *Lesina* és *Lissa* érintésével térnek vissza *Fiuméba*. A kirándulás július 11-től 17-ig tart s teljes ellátással személyenként 36 forintba kerül, de csak akkor jöhet létre, ha 150 résztvevő jelentkezik. Részt venni szándékozik *Brózik Károly* egyetemi titkárral (Budapest), második kerület, főreáliskola) jelentkezhettek.

Igaz

